

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
PALACKÉHO V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

Zrádná slova v polském a českém jazyce

False Friends in Polish and Czech Languages

Wyrazy zdradliwe w języku polskim i czeskim

Vypracovala: Monika Michejdová

Vedoucí práce: mgr Kamila Przybylska

2018

Oświadczam, że niniejszą pracę licencjacką napisałam samodzielnie, przy wykorzystaniu źródeł naukowych, które zostały przytoczone w mojej pracy.

Ołomuniec, 16 kwietnia 2018 r.

podpis

Składam serdeczne podziękowania Pani mgr Kamili Przybylskiej za udzielenie mi cennych rad i wskazówek oraz wszelką pomoc okazaną mi podczas realizacji tej pracy.

podpis

Spis treści

Wstęp	5
1. Pochodzenie języków	6
1.1 Rodziny językowe	7
1.2 Pochodzenie języka polskiego	9
1.3 Pochodzenie języka czeskiego	10
1.4 Pokrewieństwo języków	10
2. Wyrazy zdradliwe	12
2.1 Pojęcie wyrazów zdradliwych	12
2.2 Internacjonalizmy	14
2.3 Klasyfikacja wyrazów zdradliwych	16
3. Słownik wyrazów zdradliwych	31
4. Podsumowanie leksykalne	71
Zakończenie	73
Resumé	74
Bibliografia	75
Lista skrótów	81
Lista obrazków	82

Wstęp

Język polski i czeski są kulturowo i językowo bardzo podobne do siebie. Powodem pokrewności jest m.in. to, że oba języki należą do grupy języków zachodniosłowiańskich. Jednak mimo podobieństw możemy natrafić na leksykalne pozorne ekwiwalenty, które okażą się zdradliwymi słowami.

W niniejszej pracy licencjackiej zajmuję się pułapkami językowymi, czyli wyrazami mającymi tę samą lub podobną formę, ale inne znaczenie. Celem mej pracy jest przedstawienie i zanalizowanie wyrazów zdradliwych w języku polskim i czeskim. Wyrazy te często sprawiają kłopoty oraz nieporozumienia komunikacyjne między Polakami i Czechami.

Praca licencjacka składa się z dwóch części: teoretycznej i praktycznej. W części teoretycznej opisuję pochodzenie języków, w tym pochodzenie języka polskiego i czeskiego, przedstawiam rodziny językowe oraz tłumaczę pojęcie wyrazów zdradliwych. Część tę poświęcam również klasyfikacji wyrazów zdradliwych.

W części praktycznej znajduje się słownik wyrazów zdradliwych. Materiał językowy zebrałam na podstawie publikacji książkowych, słowników językowych oraz Internetu. Najważniejszymi źródłami są pozycje: *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych* T. Orłós (2003), *Czesko-polska homonimia: czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu* M. Szalka i J. Nečasa (1993) oraz *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník* E. Lotki (1992). W sumie materiał zawiera 247 leksemów.

Na końcu pracy znajduje się podsumowanie części praktycznej. Wszystkie skróty pojawiające się w niniejszej pracy są umieszczone w spisie skrótów.

1. Pochodzenie języków

Dyscypliną, której głównym przedmiotem poznania jest język nazywamy językoznawstwem, inaczej lingwistyką. Jedną z dziedzin językoznawstwa jest rozwój języków oraz ich pochodzenie. Żeby móc zrozumieć istotę języka, musimy go najpierw zdefiniować. Według T. Milewskiego język to „niezastąpiony składnik mowy. Językiem nazywamy to, co w mowie jest równocześnie społeczne, trwałe i abstrakcyjne” (Milewski 2004: 5). Na podstawie językoznawcy A. Wilkońa język to „system środków gramatyczno-leksykalnych. Język składa się ze słownika i gramatyki. Przez słownik rozumie się zbiór leksykalnych jednostek języka, a przez gramatykę zarówno zasady budowy tych jednostek, jak i zasady łączenia ich ze sobą i tworzenia w ten sposób nowych tekstów” (Wilkoń 2000: 13).

Wszystkie języki na świecie są wynikiem długoletniego rozwoju historycznego. Języki wywodzą się od jednego wspólnego języka nazywanego *prajęzykiem*. Kalkuluje się, że na świecie istnieje ponad 6 tysięcy języków. Niektóre języki używane są przez miliony osób, innymi posługuje się tylko mała liczba (Austin 2009: 6). W każdej z dyscyplin naukowych ważna jest klasyfikacja zjawisk, którymi się dana dyscyplina zajmuje. Jedną z podstawowych zadań językoznawstwa jest klasyfikacja języków świata. Językoznawca A. Majewicz twierdzi, iż mimo dużego postępu w tej dziedzinie od czasu, kiedy tą problematyką zaczęto się zajmować, klasyfikacja języków jest jedną z najaktualniejszych i zarazem najtrudniejszych kwestii lingwistyki (Majewicz 1989: 9).

Na podstawie A. Majewicza (1989) wyróżniamy trzy **typy klasyfikacji języków**:

a) klasyfikacja genetyczna (historyczna)

- ta klasyfikacja grupuje języki ze względu na ich pokrewieństwo. Opiera się na przekonaniu, że języki tworzą rodziny językowe wywodzące się bezpośrednio lub pośrednio od wspólnego przodka, czyli prajęzyka (Majewicz 1989: 10).

b) klasyfikacja geograficzna

- rozdziela języki ze względu na podobieństwa strukturalne, które wynikają z długoletnich wspólnych kontaktów międzyjęzykowych na danym obszarze geograficznym, a efektem takiej klasyfikacji jest tworzenie tzw. *lig*

językowych oraz *cyklów językowych*. Chodzi o obszary takie jak: Azja Południowo-Wschodnia, Afryka, obie Ameryki i Azja Północno-Wschodnia, Europa i Bliski Wschód (Majewicz 1989: 10).

c) **klasyfikacja typologiczna**

- rozdziela języki w typy językowe uwzględniając podobieństwo pewnych cech struktur języków. W odróżnieniu od klasyfikacji genetycznej i geograficznej nie porównują całych systemów, ale ich poszczególne cechy czy elementy (Majewicz 1989: 10).

1.1 Rodziny językowe

Rodziną języków nazywamy grupę języków, które powstały w efekcie nieprzerwanej ewolucji jednego wspólnego prajęzyka. Najstarszą rodziną języków jest tzw. *afroazjatycka*, która powstała w neolicie po 10 000 r. p.n.e. w Afryce Północnej. Dzięki ocieplaniu planety powstawały półpustynie i pustynie. Tamtejsza ludność łowiecko-zbieracka koncentrowała się głównie na wysoko położonych obszarach, gdzie stworzyła swój wspólny prajęzyk. W następnym okresie, z powodu pogarszających się warunków klimatycznych, ludzie ci rozproszyli się w różne strony i powstały indywidualne, samo rozwijające się gałęzie języków afroazjatyckich. Chodzi o gałąź języków egipskich, berberyjskich, omockich, czadyjskich, kuszyckich oraz semickich, do której należy język arabski i hebrajski¹.

Jedną z największych rodzin języków świata jest rodzina języków indoeuropejskich. Obejmuje ona języki z terenów Europy, Indii i Azji Środkowo-Zachodniej. Obecnie języki indoeuropejskie rozpowszechnione są na wszystkich kontynentach i posługują się nimi ok. 3 miliardy osób na całym świecie. Do rodziny indoeuropejskiej należą między innymi język polski i czeski (Milewski 2004: 131-132). Prajęzykiem języków indoeuropejskich jest język *praindoeuropejski*. Językiem praindoeuropejskim posługiwali się ludzie żyjący ok. 4000 lat. p.n.e., którzy zajmowali przestrzeń między środkową Europą i centralną Azją. Na przełomie VI i III tysiąclecia p.n.e. doszło do upadku wspólnoty indoeuropejskiej. Najwcześniej wyodrębniła się dziś wymarła grupa ludów *anatolijskich*. Najbardziej znanym językiem był język hetycki,

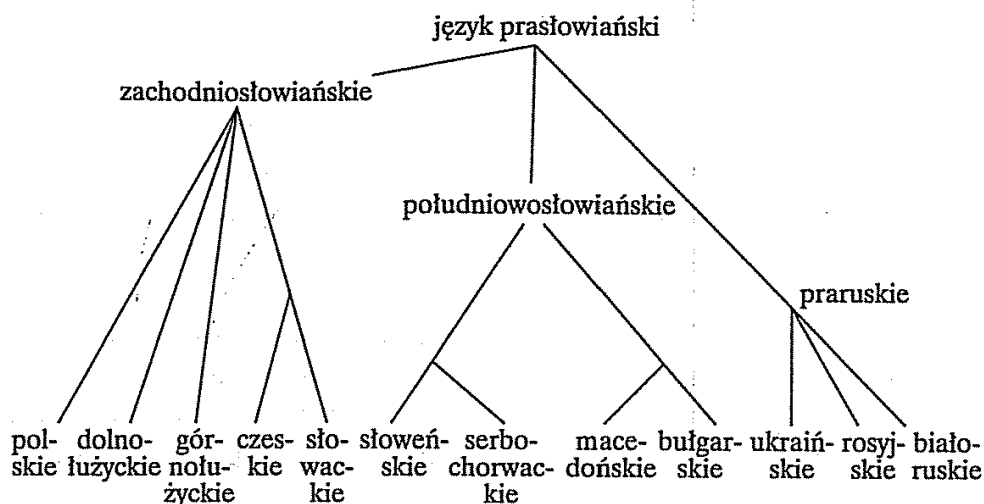
¹ Zebrano na podstawie strony internetowej: <http://malinovysvet.cz/slova/podobyazyk.pdf>, dostępne dnia 16.03.2018.

który powstał w drugim tysiącleciu przed Chrystusem. Następnie powstała grupa ludów tocharskich i *języki tocharskie* używane w Azji Środkowej. Na terenach południowej części Półwyspu Bałkańskiego powstał *język grecki*. Zachodnia część rodziny indoeuropejskiej utworzyła wspólnota Italocełtycka, z której wyodrębniła się grupa plemion *italskich*, dzięki którym mamy język łaciński. Łacina jest pozostałością nowożytnych języków *romańskich*, takich jak włoski, francuski, hiszpański, portugalski, kataloński, prowansalski, retoromański, sardyński, rumuński i mołdawski. Z następnej gałęzi grupy italocełtyckiej wyodrębniły się plemiona *cełtyckie* do których zaliczamy m.in. język irlandzki i szkocki. Na Północny grupę tworzyli Germanie. Jednym z języków *germańskich* był język gocki, ten jednak się do dziś nie zachował. Z zachowanych języków można wymienić język niemiecki, angielski, holenderski, szwedzki, duński czy norweski. Z germańskiego źródła pochodzi też jidysz i afrikaans, który jest językiem kolonistów Afryki Południowej. Niektóre języki mają swe źródła w dialektach centralnych indoeuropejszczyzny. Do takich języków zaliczamy języki indoirańskie. Ze starożytnych języków bałkańskich, zachował się tylko język albański. Z języków *bałtyckich* zachował się do dziś jedynie litewski i łotewski. Dialekty indoeuropejszczyzny dały początek również językom *słowiańskim*, do których zaliczamy: polski, czeski, słowacki, górno- i dolnołużycki, rosyjski, ukraiński, białoruski, serbsko-chorwacki, słoweński, bułgarski i macedoński (Maćkiewicz, Łuczyński 2000: 79-83).

Wspólnym prajęzykiem dla wszystkich języków słowiańskich jest język prasłowiański. W IV w. p.n.e. – IV w. n.e. rozwijała się ludność prasłowiańska, która zajmowała obszar dorzeczy Odry i Wisły. Z biegiem czasów rodzina słowiańska ze względu na jej położenie rozdzielona została na wschodnią i zachodnią grupę, dalej na północną i południową. W końcowym rezultacie została podzielona na trzy zespoły: wschodni, zachodni i południowy. Do każdej tej grupy należą następujące języki:

- a) **wschodni** – język rosyjski, ukraiński, białoruski
- b) **zachodni** – język polski, czeski, słowacki, dolnołużycki, górnołużycki
- c) **południowy** – serbsko-chorwacki, bułgarski, słoweński, macedoński, bośniacki (Klemensiewicz 1961: 13).

Dla lepszej przejrzystości i orientacji przedstawię drzewo genealogiczne grupy języków słowiańskich.

Rys. 1: *Drzewo genealogiczne rodziny słowiańskiej* (Milewski 2004: 104).

Powyższy rysunek przedstawia podział rodziny słowiańskiej na podstawie T. Milewskiego (2004: 104), który wyróżnił trzy grupy językowe, grupę praruską, tak zwaną wschodniosłowiańską, południowosłowiańską i zachodniosłowiańską. W grupie wschodniej wyodrębnione są trzy języki ruskie, tzw. język białoruski, rosyjski, ukraiński. Grupa południowa rozdziela się na obszar bułgarsko-macedoński, serbochorwacki i słoweński. W grupie zachodniej znajduje się zespół czesko-słowacki, łużycki, polski wraz z dialektami kaszubskimi.

1.2 Pochodzenie języka polskiego

Jak już wspominałam w rozdziale dotyczącym rodziny języków, język polski należy do grupy języków słowiańskich. Pierwsze wzmianki o języku polskim sięgają do XI wieku. Państwo Polan zyskało niemal całe ziemie w dorzeczu Odry i Wisły. Dla rozwoju języka polskiego miało duże znaczenie przyjęcie chrztu Polskiego przez Mieszka I w 966 roku. Dzięki przyjęciu chrześcijaństwa, państwo polskie umocniło swoją pozycję na świecie. Następnym skutkiem chrztu było przyjęcie pisma. Do kraju przyjeżdżali duchowni, którzy jako jedyni ludzie wykształceni, zakładali instytucje kościelne. Łacina została pierwszym językiem pisanym i urzędowym polskiego państwa,

dlatego pierwsze teksty Galla Anonima czy Wincentego Kadłubka były pisane po łacinie. Najważniejszym polskim dziełem jest Księga henrykowska z 1270 r., gdzie zostało napisane pierwsze zdanie po polsku „Daj, ac ja pobruszę, a ty poczywaj” (Walczak 1995: 23-28, 61-64).

1.3 Pochodzenie języka czeskiego

Źródła internetowe podają, że współcześnie języka czeskiego używa około 10 milionów rodzimych mówców. W Czechach chrześcijaństwo zostało przyjęte w IX w., gdy Metody ochrzcił księcia czeskiego Borzywoja. W tym wieku pojawiają się także pierwsze dzieła pisane w języku łacińskim, np. legendy i kroniki. W XI w. język czeski zaczął przenikać do piśmiennictwa. Najpierw pojawiały się tylko wyrazy i zdania, następnie od XIII w. całe utwory pisane w języku czeskim. Największy rozwój literackiego języka czeskiego został odnotowany w XV i XVI wieku, gdy to Jan Hus zreformował grafikę. Po klęsce Czechów w bitwie na Białej górze (1620) nastąpił upadek języka i literatury czeskiej. Dzięki J. Dobrowskiemu, J. Jungmanna i F. Palackiemu zdołano rozbudzić świadomość narodową, odrodzić literaturę i język. Dziś język czeski jest bardzo zbliżony do języka polskiego (Słoński 1953: 12-13).

1.4 Pokrewieństwo języków

Języki, które wchodzi w skład jednej rodziny, nazywamy *językami pokrewnymi*. Języki słowiańskie nie są w równym stopniu spokrewnione, np. język ukraiński jest bardziej spokrewniony z językiem rosyjskim niż z polskim, dlatego że razem z językiem rosyjskim należą do innej grupy językowej. Pokrewieństwo języków należących do jednej rodziny jest wynikiem procesu różnicowania się jednolitej całości na szereg odmiennych systemów. Wynikiem ewolucji języków nie zawsze jest wzajemne oddalanie się od siebie. Czasami dochodzi do wzajemnego zbliżenia się ku sobie. Języki sąsiadujące ze sobą, które dzięki wzajemnemu oddziaływaniu przybliżyły się do siebie ze względu na swą budowę fonologiczną, morfologiczną lub składniową, oznaczamy *ligą języków*. Języki, które należą do jednej ligi są względem siebie *językami powinowatymi*. Języki oddalają się od siebie i zbliżają w różnych kombinacjach (Milewski 2004: 103-105).

Podaje się, że około 27% wyrazów w języku czeskim to wyrazy, które brzmią podobnie lub identycznie jak w języku polskim². Zdaniem E. Lotki język czeski jak i polski należą do języków fleksyjnych, ale ich stopień fleksyjności się różni (Lotko 2009: 10).

² Na podstawie strony internetowej: <http://wymownia.pl/tlumaczenia-polsko-czeskie-i-czesko-polskie-dlaczego-to-takie-ciekawe/>, dostępne: 17.03.2018.

2. Wyrazy zdradliwe

2.1 Pojęcie wyrazów zdradliwych

Język polski i czeski należą do grupy języków zachodniosłowiańskich. Pokrewieństwo obu języków jest bardzo bliskie, więc istnieje wiele jednakowych wyrazów. Jednak języki te rozwijały się w różny sposób. Ich wyrazy zaczęły się różnić głównie stylistycznie i znaczeniowo. W dziewiętnastym wieku niektóre słowa z języka polskiego przenikły do języka czeskiego. Także w języku polskim możemy znaleźć wyrazy zapożyczone z języka czeskiego (Lotko 1992: 32-33). Czasami wydaje nam się, że nie ma problemu z wzajemnym porozumieniem, jednak często porozumienie jest złudne, dochodzi do błędnej interpretacji i narażamy się na tzw. *wyrazy zdradliwe*.

W polskiej i czeskiej lingwistyce na temat wyrazów zdradliwych powstało wiele prac językoznawczych, m.in. *Srovnací bohemistické studie* E. Lotki (2009), *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych* T. Orłós (2003), *Wyrazy zdradliwe w języku polskim i czeskim* E. Lotki (1992), *Czesko-polska homonimia: Czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu* M. Szałki i J. Nečasa (1993).

Do określenia wyrazów zdradliwych mamy kilka synonimicznych terminów. Według E. Lotki (2009: 155-167) z punktu translatorskiego używane są metaforyczne oznaczenia takie jak: francuskie *faus amis du tradiceur*, niemieckie *falsche Freunde des Übersetzers*, rosyjskie *ložnyje družja perewodczika*, z punktu widzenia glottodydaktycznego pojawiają się terminy: *wyrazy złudne*, *odpowiedniki pozorne* i z punktu widzenia językoznawstwa ogólnego można używać pojęć *homonimia międzyjęzykowa*, *heterofemia międzyjęzykowa*, itp. Nazwa *falszywi przyjaciele* pochodzi z francuskiego terminu, który był wprowadzony po raz pierwszy do lingwistyki już w 1928 roku przez Koesslera i Deroyuiny (Lipczuk 1992: 139). W języku polskim najczęściej używa się określeń takich jak: *odpowiedniki złudne*, *odpowiedniki pozorne*, *pułapki leksykalne*, *heterofemia międzyjęzykowa*. W czeskiej terminologii lingwistycznej i translatorskiej ustaliły się terminy *mezijazyková homonymie*, *zrádná slova*, *falešní přátelé překladaatele* (Lotko 1997: 112). W niniejszej pracy licencjackiej używać będę wymiennie terminów: *zdradliwe wyrazy/słowa* bądź *homonimia międzyjęzykowa*.

Dla wyjaśnienia pojęcia *zdradliwe słowa* wymienię kilka definicji sformułowanych przez językoznawców. Według T. Orłós słowa zdradliwe to „wyrazy identyczne lub podobne pod względem formalnym, a różniące się znaczeniem“ (Orłós 2003: 9). Jak konstatuje R. Lipczuk, homonimia leksykalna dotyczy wyrazów dwóch języków o identycznej lub podobnej formie graficznej i fonetycznej, lecz innych znaczeniach (Lipczuk 1992: 139). Następną definicję podaje E. Lotko, który określa wyrazy zdradliwe jako „jednostki, które są w obu językach formalnie jednakowe lub podobne, ale znaczeniowo lub stylistycznie odrębne” (Lotko 1997: 110). Z. Grosbart, polski teoretyk tłumaczenia, rozszerza pojęcie zdradliwości i wypowiada, że „mylące się podobieństwa międzyjęzykowe sprawiają pewien kłopot tłumaczom, przy tłumaczeniu w obrębie języków pokrewnych, przy czym niebezpieczeństwo wzrasta ze stopniem pokrewieństwa” (Grosbart 1982: 206).

Przytoczę tutaj także definicję czeskiego językoznawcy J. Hladkého, który zajmował się zdradliwymi słowami w języku czeskim i angielskim, i charakteryzuje je jako takie wyrazy, które mają przynajmniej w dwóch językach jednakową lub bardzo podobną formę, ale inne znaczenie (Hladký 1996: 5). W czeskiej lingwistyce istnieją także kolejni językoznawcy, zajmujący się tzw. *zrádnými slovy*, m.in. można wspomnieć F. Čermáka (2011), E. Lotka (1997), M. Pančikovou (1986) czy J. Vlčka (1966).

Nazwa terminu *wyrazy zdradliwe* zależy przede wszystkim od genetycznych powiązań badanego języka. Im języki są bardziej odległe od siebie, to zdradliwość wyrazów dotyczy wyrazów międzynarodowych, przykładem jest język czeski i angielski. Natomiast w językach rodzimych jak język polski i czeski, zjawisko to nie dotyczy tylko wyrazów zapożyczonych, ale przede wszystkim słów rodzimych, które mogą być neutralnie lub stylistycznie nacechowane (Lotko 2009: 155).

Zdaniem Z. Lipowskiej w językach czesko-polskim wyrazy zdradliwe mogą ułożyć się nawet w całe szeregi słów, które nazwała *słowociągami*. Wyraz czes. *síla* = pol. *moc*, czes. *moc* = pol. *władza*, czes. *vláda* = pol. *rząd*, czes. *řád* = pol. *zakon*, czes. *zákon* = pol. *ustawa*, czes. *ústava* = pol. *konstytucja* (Orłós 2003: 10).

Wyrazy zdradliwe mogą mieć w języku polskim i czeskim zupełnie przeciwstawne znaczenia, na przykład czeskie słowo *láska* odpowiada polskiemu słowu *miłość*, z kolei zaś w języku czeskim *milost* to po polsku *laska* (Orłós 2003: 10).

Do wyrazów zdradliwych wg R. Lipczuka (1992) możemy zaliczyć:

- a) słowa o jednakowym znaczeniu, ale odmiennej pisowni;
- b) słowa o odmiennych cechach gramatycznych, np. rzeczowniki różniące się rodzajem gramatycznym;
- c) wyrazy niejednolite pod względem struktury słowotwórczej;
- d) wyrazy różniące się formą, uchodzące za swoje semantyczne odpowiedniki;
- e) wyrazy identyczne strukturą słowotwórczą, ale odmiennej postaci graficzno-fonetycznej i różnych znaczeniach;
- f) frazeologizmy zbliżone strukturą formalną, ale różniące się znaczeniami;
- g) wyrazy jednakowego języka, które w różnych etapach historycznych wykazują inne znaczenie.

(Lipczuk 1992: 139)

Z. Grosbart zauważa, że kiedy tłumaczymy z języków spokrewnionych, wyrazy zdradliwe powodują nam większy problem, niż z języków spoza rodziny, które nie są spokrewnione i gdzie termin dotyczy głównie tzw. *internacjonalizmów* (Orłoś 2004: 7). Termin ten zostanie wytłumaczony w następnym akapicie.

2.2 Internacjonalizmy

Od wyrazów zdradliwych rozróżnia się tzw. *internacjonalizmy*, które są bardzo zbliżone do wyrazów zdradliwych. W słownikach językoznawczych możemy znaleźć formułę, która mówi, że „internacjonalizmy to wyrazy, które są używane w genetycznie pokrewnych językach, które mają jednakowe pochodzenie i używamy je w tych samych znaczeniach”. Jeszcze inaczej internacjonalizmy są definiowane jako „wyrazy o identycznej lub podobnej formie, używane w różnych językach dla nazwania tego samego zjawiska rzeczywistości pozajęzykowej” (Lipczuk 1992: 135). J. Maćkiewicz zaznacza, iż internacjonalizmy nie dotyczą tylko wyrazów, ale także do nich zaliczamy m.in. sufiksy takie jak *-acja*, *-ator*, *-izm* oraz prefiksy *-anty*, *-hiper*, *-ultra* (Szafraniec 2011: 230). Według definicji A. Iskosa i A. Lenkowa „internacjonalizmy to wyrazy zapożyczone z innych języków, zrozumiałe i często używane w różnych językach, wykazujące jedynie niewielkie fonetyczne, ortograficzne oraz morfologiczne odrębności” (Lipczuk 1992: 136).

Internacjonalizmy możemy podzielić ze względu na ich zgodność semantyczną do następujących grup:

- a) internacjonalizmy właściwe – mają jednakowe znaczenia;
- b) internacjonalizmy częściowe – różnią się niedużymi zmianami znaczeniowymi lub odmienną pozycją stylistyczną;
- c) pseudointernacjonalizmy – mają identyczną formę, ale odmienne znaczenie (Szafraniec 2011: 230-231).

Zdaniem R. Lipczuka „internacjonalizmy i wyrazy zdradliwe można rozumieć wąsko i szeroko. Internacjonalizmy w wąskim ujęciu to są wyrazy o zbliżonej formie i treści, w szerokim zaś obejmują np. morfemy słowotwórcze czy frazeologizmy. Wyrazy zdradliwe zaś w wąskim ujęciu są wyrazami o podobnej formie, lecz innym znaczeniu, w szerokim ujęciu zaliczamy do nich m.in. wyrazy o różnej pisowni, różnej budowie słowotwórczej lub frazeologizmy o różnych znaczeniach” (Lipczuk 1992: 140).

Zatem homonimia międzyjęzykowa dotyczy głównie dwóch języków mających inne znaczenia, w odróżnieniu od internacjonalizmów, gdzie termin ten odnosi się do najmniej trzech języków, które mogą mieć identyczne znaczenia.

2.3 Klasyfikacja wyrazów zdradliwych

Kwestią podziału zdradliwych słów według odmiennych kategorii i w różnych językach zajmowało się wiele osób.

Językoznawczyni D. Buttler, badając wyrazy zdradliwe w języku polskim i rosyjskim, wyróżniła trzy kategorie homonim: *całkowicie zbieżne*, *częściowo zbieżne*, *całkowicie odmierne* (Kaleta 2013: 143).

Z kolei J. Hladký na podstawie porównania materiałów czeskich i angielskich stwierdził, że zdradliwość dotyczy wyrazów międzynarodowych. Wyrazy te nie muszą się różnić tylko znaczeniem, ale istnieje duża grupa zdradliwych słów w obu językach pod względem ortografii, np. czes. *mikroskop* – ang. *microscope*. Zdradliwość dotyczy także wymowy, np. czes. *gymnázium* – ang. *gymnasium*. Różnice są zauważane także w częściach mowy, np. czeski *historik* jest rzeczownikiem w odróżnieniu od angielskiego wyrazu *historic*, który zachowuje się jak przymiotnik (Hladký 1996: 5).

Następnie klasyfikacją wyrazów zdradliwych zajmowała się M. Pančiková, która porównywała homonimie w języku polskich i słowackim. W swojej publikacji rozdziela wyrazy zdradliwe na homonimie *gramatyczną*, która ma jednakową formę, ale różni się gramatycznie, *leksykalno-gramatyczną*, która różni się funkcjonalnie i znaczeniowo, ale jest jednakowa pod względem wymowy oraz *leksykalną*, która ma jednakowe zewnętrzne podobieństwo, należące do jednakowej części mowy (Pančiková 1993: 9). Autorka także ze względu na pochodzenie podzieliła homonimie na *heterogenną*, do których zaliczamy wyrazy, które mają inne znaczenie, ale podobne brzmienie, np. pol. *erb* – słow. *erb*; oraz *homogenną*, tutaj należą wyrazy, które powstały z jednakowej podstawy, np. pol. *kraj* – słow. *kraj*; *ślub* – *sľub*; *kwias* – *kvas* (Pančiková 1996: 132).

Zdradliwe wyrazy dotyczą także języka francuskiego i czeskiego, gdzie O. Radina rozróżnia wyrazy *dwustronne*, które mają dany wyraz inny niż je oczekujemy i mają inne znaczenie oraz *jednostronne*, które nie mają oczekiwanego leksemu w drugim języku. Autor dzieli również wyrazy na tzw. *okazyjne*, które są zdradliwe tylko w niektórych sytuacjach czy w niektórych połączeniach. Zajmuje się też tzw. *rozgałęzionymi wyrazami*, gdzie jedna z gałęzi istnieje, jak ją oczekujemy, lecz druga z gałęzi ma zupełnie inną podstawę. Wspomina o tzw. *podwójnej zdradliwości*, gdzie wyrazy są zdradliwe jak znaczeniowo, tak aspektem graficznym (Radina 1996: 9-8).

Najbardziej znaną osobą, która dokonała podziału zdradliwych słów w języku polskim i czeskim to E. Lotko. Poniżej przybliżę klasyfikację zaproponowaną właśnie przez E. Lotka.

Wyrazy zdradliwe dzielimy do następujących grup:

I. Wyrazy zdradliwe systemowe i tekstowe

Zdradliwość systemowa nie zawsze musi być jednakowa jak zdradliwość tekstowa. Tekst jest w stanie zdradliwość znaczeniową zmniejszyć lub usunąć, ale może ją również zwiększyć lub stworzyć. Typowym przykładem mogą być przymiotniki, które są zdradliwe tylko wtedy, kiedy są połączone z rzeczownikami w niektórych sytuacjach typu *chleb*, *pieczywo*, np. *czerstwy chleb* w języku czeskim oznacza *starý* lub *tvrdý chléb*. Jednak w innych połączeniach rzeczownika z przymiotnikiem ma w obu językach takie same znaczenie na przykład w języku polskim *czerstwa twarz* to w czeskim *svěží*.

Odmiernym typem zdradliwości systemowej są słowa, które różnią się użyciem w tekście. Na przykład w języku polskim wyraz *ojciec* ma to same znaczenie jak w języku czeskim *otec*, lecz w niektórych tekstach, szczególnie w stylu potocznym, tłumaczy się jako *otec*, kiedy to w takich sytuacjach należało by użycie wariantów *táta*, *tatínek*. Kolejnymi takimi przykładami jest para słów *ziemia*: *země* (Lotko 1997: 112-114).

Różne użycie wyrazów w tekście możemy zauważyć także u słów *kęs*: *kus*. W niektórych sytuacjach używamy czes. *kus masa* – pol. *kęs mięsa*, ale w innych sytuacjach odpowiednikiem czeskiego wyrazu *kus* jest *kawalek* na przykład czes. *kus látky* – pol. *kawalek materiału* (Tarało-Lipowska 2000 :11).

Na podstawie przytoczonych przykładów wg E. Lotki stwierdzono, że zdradliwość może także wynikać z użycia ich w tekście.

II. Częściowo i całkowicie zdradliwe wyrazy

W języku polskim mamy wyrazy jednoznaczne, czyli tzw. *monosemiczne* i wieloznaczne tzw. *polisemiczne*. Również słowa zdradliwe są monosemiczne lub polisemiczne. Więcej jest jednak wyrazów polisemicznych. Wyrazy polisemiczne dzielimy na:

a) **całkowicie zdradliwe** – to wyrazy, które są zupełnie zróżnicowane znaczeniowo. Przykładowo polski wyraz *sklep* to czeski *obchod* – czeski *sklep* to polska *piwnica*; także polski wyraz *ciekawý* to czeski *zvědavý* – czeski *těkavý* to polski *niestały* (Lotko 1992: 13-15).

Typowym przykładem w języku czesko-angielskim są wyrazy: czes. *aktuální* (ang. *topical*) – ang. *actual* (czes. *skutečný*); czes. *konkurence* (ang. *competition*) – ang. *coocurrence* (czes. *shoda*) (Hladký 1996: 5).

b) **częściowo zdradliwe** – znaczenia niektórych leksemów częściowo zdradliwych są takie same, natomiast inne tworzą zdradliwe podobieństwo. Dotyczy to przede wszystkim wyrazów wieloznacznych. Przykładami częściowo zdradliwych odpowiedników są pary: pol. *spis* (czes. 1. *seznam*, 2. *sčítání*) – czes. *spis* (pol. 1. *dokument*, 2. *dzieło*, 3. *spis*) (Lotko 1992: 13-15).

Również w języku czeskim i angielskim mamy wyrazy częściowo zdradliwe. Na przykład czeski wyraz *brutální* ma ograniczone użycie i znaczenie, w odróżnieniu od angielskiego wyrazu *brutal*, który oznacza m.in. *zvířecký*, *surový*, *drsný*, *krutý*, *nesnesitelný*, *nepříjemně správný* (Hladký 1996: 5-29).

Wyrazy zdradliwe mogą być również homonimami. Homonimy to słowa, które brzmią jednakowo, ale mają inne znaczenie. W większości przypadków chodzi o homonimię w jednym języku. Przedstawię przykłady w języku polskim i czeskim:

pol. para I	czes. pára
pára	1. para
para II	2. mgła
pár	

staw	czes. stav I
1. rybník	1. stan
2. anat. kloub	2. warsta
	stav II
	przestrz. krosno

III. Stylistyczny aspekt wyrazów zdradliwych

Z definicji zdradnych słów możemy zauważyć, że wyrazy różnią się nie tylko znaczeniem, chociaż takich różnic jest najwięcej, lecz również zabarwieniem stylistycznym wyrazów. Istnieją wyrazy, które w jednym języku mają charakter neutralny a w drugim to mogą być archaizmy, wyrazy potoczne lub książkowe. Przedstawicielem cechy stylistycznej jest:

a) cała jednostka leksykalna

Dla przykładu polski wyraz *biedny* w języku czeskim ma więcej odpowiedników *chudý, nemajetný, skromný, nešťastný*. Z kolei zaś czeski wyraz *bídný* (wyraz ekspresyjny) to po polsku *nędzny, nikczemny*. Przytoczę jeszcze jeden przykład. W języku polskim *kazić* (wyraz przestarzały) ma odpowiedniki w języku czeskim *kazit, demoralizovat* i czeski wyraz *kazit* w języku polskim oznacza *psuć* lub *unicestwiać*.

b) niektóre ze znaczeń wyrazów wieloznacznych, tworzących pary

Przykładowo w języku polskim mamy wyraz *bezcenny*, który w języku czeskim brzmi jednako *bezcenný*, ale różni się znaczeniem. Oprócz jednego przestarzałego znaczenia, gdzie oba te wyrazy znaczą to samo, czyli *bardzo cenny*, wyraz *bezcenný* w języku czeskim oznacza *bezwartościowy* lub *nieważny*.

Dla porównania pragnę przytoczyć także przykłady wyrazów stylistycznie zdradliwych w języku czeskim i słowackim. Np. słowacki wyraz *hovorit'* w języku czeskim to *mluvit*, czeski wyraz *hovořit* używa się tylko książkowo. Dotyczy to także takich wyrazów jak słow. *tiež* – czes. *také* oraz słow. *povedat'* – czes. *říct'*³.

Jak już wspominałam istnieją wyrazy, które w obu językach mają jednakowe znaczenie, ale różnią się zabarwieniem stylistycznym. Musimy na to zwrócić uwagę przede wszystkim podczas tłumaczenia tekstów zawierających ten typ zdradliwości, ponieważ może to doprowadzić do posunięcia stylistycznego w drugim języku, na przykład bardziej przestarzałego lub potocznego. Poniżej wymienię kilka przykładów wziętych z publikacji E. Lotka (2009: 157-158):

pol. *apetyt* – czes. *chuť*, natomiast czes. *apetit* używa się tylko potocznie

bezczynny – czes. *nečinný* X czes. *bezčinný* (przestarz.)

chory – czes. *nemocný* X czes. *chorý* (książ.)

wieczera (książk.) - (neutr. *kolacja*) X czes. *večeře*

IV. Słowa zdradliwe obcego pochodzenia

Kolejną grupę wyrazów zdradliwych tworzą wyrazy obcego pochodzenia. W języku polskim mamy leksemy obce, które przenikły do współczesnej polszczyzny i należą do neutralnych środków języka, natomiast w języku czeskim słowa te są przestarzałe, książkowe, ekspresywne lub wcale nie należą do języka literackiego. Przykładami takich wyrazów są m.in. pol. *awansować* – czes. *avansovat* (używane potocznie), pol. *hamować* – czes. *hamovat* (przestarz.), pol. *szturm* – czes. *šturm* (przestarz. ekspr.), itp.

Wyrazy obcego pochodzenia w języku polskim są zdradliwe także ze względu na znaczenie. Na przykład słowo *pilot* w języku czeskim nie znaczy tylko *letec*, ale nawet *navigátor* (*pilot portowy* – *přístavní navigátor*) oraz *průvodce* (*pilot turystów zagranicznych* – *průvodce zahraničních turistů*). Podobnie słowo *gabinet* w języku polskim odpowiada czeskiemu *ordinace* (*gabinet dentystyczny* – *zubní ordinace*) oraz *salón* (*gabinet kosmetyczny* – *kosmetický salón*). Z kolei wyraz *konkurencja* w języku

³ Na podstawie strony internetowej: <http://prekladytitulky.cz/blog/2014/11/23/preklady-ze-slovenstiny-jak-na-ne/>, dostępne dnia 17.03.2018.

polskim i czeskim mają jednakowe znaczenie, ale w języku czeskim może dodatkowo znaczyć *závod*, np. *konkurencja narciarska – lyžařský závod* (Lotko 2009: 158-159). Rzeczowniki obcego pochodzenia s przyrostkiem *-ín, -in, -yn*, w języku czeskim są zazwyczaj rodzaju męskiego: *adrealin, benzín, vitamín*, lecz w języku polskim przypisuje im się rodzaj żeński a zakończone są na *-ina, -yna*: *adrenalina, benzyna, witamina* (Lotko 1978: 7).

Zdradliwość obcego pochodzenia dotyczy także języka czeskiego i francuskiego. W języku czeskim jest dużo słów pochodzenia francuskiego, na przykład czeski przestarzały wyraz *notes* w języku francuskim znaczy *(po)známky*, poprawna francuska nazwa to *agenda* [ažěda]. W języku czeskim zaś wyrazowi przypisało się inne znaczenie, które było wywnioskowane z napisu NOTES na przedniej stronie zeszytu (Radina 1996: 6).

V. Słowa morfologicznie zdradliwe

Oprócz znaczeniowo i stylistycznie zdradliwych wyrazów, możemy narazić się także na zdradliwość gramatyczną. Motywem gramatycznej zdradliwości są różnice w rodzaju rzeczowników zapożyczonych. W języku czeskim niektóre rzeczowniki, należące do jednakowej części mowy, mające jednakowe znaczenie, ale są zdradliwe względem rodzaju. Zazwyczaj leksemy w języku czeskim mają rodzaj żeński, jednak w języku polskim przypisuje im się rodzaj męski, np. czes. *adresa* – pol. *adres*, czes. *banka* – pol. *bank*, czes. *etapa* – pol. *etap*, czes. *fakulta* – pol. *fakultet*, czes. *univerzita* – pol. *uniwersytet*, itd. (Lotko 2009: 159).

Gramatyczna zdradliwość może być spowodowana także w wyniku innych właściwości gramatycznych. Różnice powstają przy łączeniu par wyrazów. Chodzi o dobranie właściwego przypadku łącząc czasownik z rzeczownikiem. W języku polskim mamy sporą grupę czasowników, które wymagają dopełniacza, np. *chcieć czego, żądać czego, oczekiwać czego, nauczyć się czego* itp. Natomiast w języku czeskim te same wyrazy wymagają biernika *chtít něco, žádat něco, očekávat něco* (Lotko 2009: 159-160).

Przytoczę jeszcze parę przykładów M. Pančikovej w języku polski i słowackim: *szukać czego – hľadať niečo; zazdrościć czego – závidieť niečo*, itp. Z wymienionych przykładów wynika, że zdradliwość dotyczy czasowników, które wyrażają pragnienie, życzenie, nadzieję (Pančiková 1996: 134).

Problematyczne okazuje się także łączenie przymiotników z rzeczownikami. W języku polskim używa się form: *dostępny dla kogo, podobny do kogo, niebezpieczny dla kogo*, w czeskim zaś *dostupný komu, podobný komu, nebezpečný komu* (Lotko 2009: 159-160).

Kwestią gramatycznej ekwiwalencji zajmuje się szczegółowo T. Orłóš (2009: 241-248). Poniżej przedstawię kilka wybranych przeze mnie przykładów, których nie wspomina E. Lotko.

Do zdradliwej ekwiwalencji gramatycznej zaliczamy:

a) odmienne stosowanie końcówek w obu językach

Zdradliwość gramatyczna występuje w odmianie rzeczowników rodzaju męskiego. Aczkolwiek na pierwszy rzut oka rzeczowniki w obu językach mają jednakowe znaczenie i podobnie brzmią, to jednak należą do innych kategorii. Szczególnie można to zauważyć w dopełniaczu i celowniku liczby pojedynczej oraz w mianowniku liczby mnogiej.

Dopełniacz liczby pojedynczej:

W języku polskich i czeskim używamy końcówek *-u* oraz *-a*. W języku czeskim końcówkę *-a* stosuje się głównie u rzeczowników żywotnych (*had: hada*), a końcówka *-u* przeznaczona jest dla rzeczowników nieżywotnych (*kufř: kufřu*), niemniej istnieje część rzeczowników nieżywotnych z obiema końcówkami (Orłóš 2004: 9). W języku polskim rzeczowniki żywotne mają w większości końcówkę *-a*, z wyjątkiem *wołu, bawołu*. Rzeczowniki nieżywotne posiadają zarówno *-u*, jak i *-a*. Końcówka *-a* typowa jest dla nazw narzędzi, naczyń, miar, wag, liczb i miesięcy (np. *garnka, kubka, miliarda, maja*), nazw owoców, grzybów, tańców, gier (np. *arbuza, muchomora, poloneza, golfa*). Końcówkę *-u* przybierają rzeczowniki abstrakcyjne, zbiorowe, materialne (np. *humoru, momentu, tłumu, ryżu*). Czasami końcówka *-u* oraz *-a* różnicuje znaczenia homonimów, na przykład wyraz *zamek*, kiedy ma formę *zamku* odnosi się do budowli, zaś forma *zamka* odnosi się do zamknięcia mieszkania lub domu (Jadacka 2005: 21).

Celownik liczby pojedynczej:

W celowniku liczby pojedynczej oba języki posiadają końcówki *-ovi/-owi* oraz *-u*, gdzie bardziej regularnym jest język polski. W języku polskim typową końcówką jest *-owi* (*celnik: celnikowi, prawnik: prawnikowi, prawnuk: prawnukowi*), natomiast końcówka *-u* występuje tylko u niektórych rzeczowników (*ojciec: ojcu, pan: panu, brat: bratu, ksiądz: księdzu, kot: kotu*)⁴. W języku czeskim końcówka *-u* jest charakterystyczna dla rzeczowników nieżywotnych (np. *banán: banánu*), natomiast rzeczowniki żywotne mogą mieć końcówkę *-ovi* (np. *kytarista: kytaristovi*). Rozróżnić możemy jeszcze rzeczowniki żywotne twar-dotematowe, które mogą również przybierać końcówkę *-u* (*právník: právníku/právníkovi*), zaś miękkotematowe końcówkę *-i* (*král: králi/královi*) (Orłoś 2004: 9).

Mianownik liczby mnogiej:

W języku czeskim mamy końcówki takie jak: *-i, -y, -ové, -é, -e*, podobnie jest w języku polskim: *-i, -y, -owie, -e*. Jednak ich użycie zależne jest od zasad gramatycznych, kryteriów znaczeniowych i słowotwórczych. Końcówka *-y* przeznaczona jest w języku czeskim dla rzeczowników nieżywotnych twar-dotematowych i mieszanych (np. *kabel: kabely, gril: grily, ovál: ovály*), w języku polskim również dla rzeczowników nieżywotnych twar-dotematowych, wyjątek stanowią głoski *-k, -g* (Orłoś 2004: 9-10). W języku polskim końcówka *-y* przypisywana jest także rzeczownikom męskoosobowym, zakończonym na *-k, -g, -r*, (np. *analicy, bezbożnicy*) oraz rzeczownikom niemęskoosobowym zakończonym na spółgłoskę twardą, oprócz *-k, -g, -l* (np. *psy, lwy*). Końcówka *-ové/-owie* ograniczona jest do części rzeczowników osobowych, ale obok innych końcówek (w czes. *-i, -e*, w pol. *-i, -y, -e*). Końcówka *-e* w języku polskim przypisywana jest dla rzeczowników zakończonych na spółgłoskę miękką, stwardziałą lub *-l* (np. *goście, konie, przyjaciele, rywale*). Zaś końcówka *-i* jest typowa dla rzeczowników męskoosobowych zakończonych na spółgłoskę twardą, oprócz *-k, -g, -l, -r* (np. *sąsiedzi, piloci, producenci*) oraz dla rzeczowników niemęskoosobowych zakończonych na spółgłoski *-k, -g* (np. *iglaki, ssaki, przeciagi*) (Jadacka 2005: 19).

⁴ Na podstawie strony internetowej: http://www.libertas.pl/z_celownikiem_za_pan_brat.html, dostępne dnia 17.03.2018.

Warto dodać, że w języku czeskim dla rzeczowników mianownika liczby mnogiej powszechne są formy oboczne tego samego rzeczownika, np. *bohemisté/bohemisti, husité/husiti* (Orłoś 2004: 9-10).

Przyczynami zdradliwości gramatycznej m.in. może być:

- niejednakowy podział rzeczowników rodzaju męskiego na podrodzaje, kiedy to w języku czeskim w liczbie pojedynczej i mnogiej mamy rodzaj żywotny i nieżywotny, natomiast w języku polskim mamy żywotny, nieżywotny oraz osobowy i nieosobowy;
- odmienny przydział rzeczowników zakończonych na głoski twarde i miękkie w obu językach;
- rozmaite zasady dodawania adekwatnych końcówek do rzeczowników, które mają identyczną budowę (Orłoś 2004: 9).

b) zdradliwość w stopniowaniu przymiotników

W języku polskim w stopniowaniu przymiotników używa się przedrostka *naj*, lecz w języku czeskim przedrostka *nej*. Przykładem jest para wyrazów pol. *najbardziej otwarty* – czes. *nejotevřenější* (Orłoś 2009: 241). Głównym przyrostkiem w języku czeskim jest morfem *-ejší/-ější* oraz morfem mniej używany *-ší*. Na przykład: *tichý – (nej)tišší, blízký – (nej)bližší*. Natomiast w języku polskim używamy przyrostka *-szy* po tematach, które kończą się na pojedynczą spółgłoskę oraz przyrostka *-ejszy* używanego po tematach, które kończą się na grupę spółgłoskową i trudniej nam jest ich wymówić np. *m, n, r, l*. Przedstawię parę przykładów: np. czes. *nejbělejší* – pol. *najbielszy*, czes. *nejčastější* – pol. *najczęstszy*, czes. *nejmoudřejší* – pol. *najmądrzejszy*.

Dla języka polskiego typowym zjawiskiem jest tzw. stopniowanie opisowe, np. w języku czeskim wyrazu *nejaktivnější* przypada polskie *najaktywniejszy* oraz *najbardziej aktywny, nejznámější – najbardziej znany* (Orłoś 2004:117-119).

c) zdradliwość w aspekcie czasowników

Dużą rolę w kategoriach językowych czasowników odgrywa kategoria aspektu, która zależy od tego, jaki dany czasownik ma znaczenie. Rozróżniamy *czasowniki dokonane*, gdzie czynność jest zakończona i ważna jest zmiana oraz *czasowniki niedokonane*, które przedstawiają czynność trwającą. Akcje, które dążą do zmiany stanu rzeczy, mogą być wyrażone zarówno jako niedokonane, jak i dokonane. Czasowniki, które oznaczają takie akcje, tworzą czyste pary aspektowe, które odróżniają się jedynie aspektem. Rozróżniamy dwa sposoby tworzenia par aspektowych:

1. dodanie prefiksu do czasownika niedokonanego – np. pol. *pisać* – *napisać*;
2. wymiana sufiksu czasownika dokonanego na bardziej złożony – np. pol. *podpis-a-ć*, *podpisz-ę* : *podpis-ywa-ć*, *podpis-uj-ę*.

Oprócz owych typów mamy grupę czasowników, głównie zapożyczenia z języków obcych, które zachowują się jako czasowniki dwuaspektowe bez formalnych różnic. Stopniowo one ulegają zróżnicowaniu formalnemu przy pomocy prefiksów, które wnoszą aspekt dokonany, np. pol. *emigrować*: *wy-emigrować*. Proces ten dochodzi także w języku czeskim, lecz przebiega znacznie wolniej niż w języku polskim. Tak więc, czasowniki czeskie okazują się dla Polaków zdradliwe, dlatego że są uważane jedynie jako niedokonane. Przykładowo w języku czeskim przypada tylko jedno określenie *trumfovát*, natomiast język polski może utworzyć zarówno aspekt dokonany *zatriumfować*, jak i aspekt niedokonany *triumfować*. Oto kolejne przykłady: czes. *akceptovat* – pol. *akceptować*, *zaakceptować*; czes. *informovat* – pol. *informować*, *poinformować*; czes. *padělat* – pol. *falszować*, *sfalszować* (Orłoś 2004: 123-130).

d) zdradliwość formantów słowotwórczych

Zdaniem T. Orłós (2009) czesko-polską homonimię międzyjęzykową możemy zauważyć także w wykorzystaniu takich samych formantów słowotwórczych. Formantem nazywamy element słowotwórczy, który odróżnia wyraz pochodny od wyrazu podstawowego (Karpowicz 1999: 176). Zdradliwość formantów słowotwórczych rozpatrywana jest w następujących aspektach:

- **w formach rzeczowników żeńskich utworzonych od męskich**

W obu językach istnieją sposoby tworzenia nazw żeńskich, chodzi o tzw. *feminatywa*. Dla wyjaśnienia tego pojęcia zacytuję definicję B. Bartnickiej: „nonima feminativa to nazwy kobiet wykonawczyń czynności i zawodów, nosicielek cech, mieszkanek miejscowości, krajów, które są motywowane przez rzeczowniki rodzaju męskiego” (Bartnicka 2007: 230). Do wytworzenia takich nazw używamy formantów *-owa/-ová* oraz formant *-ka*.

Homonimia językowa w obu językach polega na tym, że formant *-owa* w języku polskim tworzy tylko nazwy żon, na przykład w języku czeskim *pani Nováková* to w polszczyźnie *żona pana Nowaka*, w języku czeskim tworzy on nazwy żon i córek, np. *pani Nováková* i *slečna Nováková*. Polskim odpowiednikiem przy nazwach córek są formanty *-ówna* i *-anka*. Podobna sytuacja występuje w żeńskich nazwach zawodów, czes. *paní profesorová* – pol. *pani profesorowa* to *żona pana profesora*.

Różnorodność obecna jest także w tworzeniu żeńskich nazw wykonawców zawodów przy pomocy sufiksu *-ka*. W takich przypadkach w obu językach nazwy żeńskie powstają od form męskich. Różnicą jest to, że w języku czeskim używa się form derywowanych typu *děkanka*, *filoložka*, *rektorka*, *filoložka*, *bioložka* itp., ale w języku polskim stosowane są formy nieodmienne z dodaniem wyrazu *pani*: (pani) *dziekan*, *filolog*, *rektor*, *filolog*, *biolog* (Orłó 2009: 242-243).

- **w formach zdrobniących rzeczowników**

Formy zdrobniałe powstają częściej od słów konkretnych niż abstrakcyjnych. Jednakowy wyraz w języku polskim i czeskim może stać się zdradliwy. Czasami wyraz jest zdrobniący tylko w jednym z języków.

Typowym przykładem tzw. *opacznej zdradliwości leksykalnej i zarówno słowotwórczej* jest wyraz w języku czeskim *nůžky*, który w języku polskim ma odpowiednik *nożyczki*, natomiast polski wyraz *nóżki* oznacza *małe*

nogi. W języku polskim zaś *nożyczki* oznaczają „urządzenie do cięcia”, ale czeskie *nožičky* to „małe nogi” (Orłó 2004: 114-115).

W języku czeskim określeniu *hřebík* – przypada polskie określenie *gwóźdź*, jednak polski *grzebyk* to czeski *hřebínek*. Podobnie jest ze słowem *můstek* – pol. *skocznia* lecz pol. *mostek* oznaczają *mały most* (Orłó 2004: 114-115).

W języku czeskim o wiele więcej stosuje się drugiego stopnia zdrobnień typu *babička*, *tetička*, *maminka*, *tatínek*. Dochodzi tutaj do błędnego tłumaczenia ich jako *babunia*, *cioteczka*, *mamusia*, *tatus* zamiast *babcia*, *ciocia*, *mama*, *tata*. (Orłó 2009: 246).

- **w wykorzystywaniu odmiennych formantów w nazwach narodowości, mieszkańców, wykonawców czynności i przedmiotów**

Nazwy mieszkańców, narodowości oraz wykonawcy czynności mogą spadać do innej kategorii słowotwórczej. Przykładem jest w języku polskim *Japończyk* czeski zaś *Japonec*, pol. *neapolitańczyk* – czes. *neapolitán*. W niektórych przypadkach zdradliwość przejawia się dopiero u form pochodnych. W obu językach wyraz *prac* i *prát* ma jednakowe znaczenie. Natomiast w języku czeskim *pračka* (pol. *pralka*) oznacza nazwę przedmiotu, lecz w języku polskim *praczka* (czes. *prádlena*) oznacza nazwę wykonawcy czynności, czyli kobieta piorąca (Orłó 2009: 247).

VI. Zdradliwość w wymowie

Zdradliwość ta przejawia się zwłaszcza przy tłumaczeniu. Występują głównie u obcych słów, gdzie dotyczy to np. głoski „s” użytej po głosce „r”, która w języku polskim jest bezdźwięczna [s]: *wersja*, *transwersalny*, *konwersacja* natomiast w języku czeskim jest dźwięczna [z]: *verze*, *transverzální*, *konverzace*.

Także u słów obcego pochodzenia inaczej się wymawiają. W języku czeskim wymawia się [z]: *bazén*, *desert*, *renesance* a w polskim zaś [s]: *basen*, *desert*, *renesans* (Lotko 1997: 22).

W języku czeskim wyrazy obce są bardziej przyjmowane i przyswajane do czeskiego systemu głosowego, na przykład czeskie słowo *kvíz* w przeciwieństwie do polskiego wyrazu *quiz*; czes. *víkend* – pol. *weekend* [likend]. Zdradliwość dotyczy także głosek w czeskim „k” i polskim „c”, jako przykład posłużą nam wyrazy jako czes. *keramika* i pol. *ceramika* (Orłoś 2004: 131).

VII. Zdradliwe wyrazy pod względem słowotwórczym

Zdradliwe mogą być również wyrazy, które mają jednakową lub zbliżoną budowę słowotwórczą. Przykładem jest w języku czeskim wyraz *panský* oznaczający „należący do pana lub panów”, (np. czes. *panské zvyky* – pol. *pańskie zwyczaje*), lecz czeskie słowo *pánský* jest powiązane z rzeczownikiem *pan* w sensie *mąż*, więc dlatego jest odpowiednikiem polskiego wyrazu *męski* (np. *pánský krejčí* – pol. *krawiec męski*) (Orłoś 2004: 115).

Podobna sytuacja jest w języku polskim i słowackim. Polski wyraz *owocny* to słowacki *plodný*, ale słowacki *ovocný* to polski *owocowy*, pol. *zimny* (słow. *chladný*) – słow. *zimný* (pol. *zimowy*) (Pančiková 2003: 28).

Złudna ekwiwalencja może spoczywać w stosowaniu prefiksów i sufiksów, które dodają się do tej samej czy podobnej formalnie i znaczeniowo podstawy słowotwórczej. Istnieje jednak możliwość przełączania sufiksów i prefiksów co bardziej komplikuje daną sytuację. Na przykład w języku czeskim słowo *dětinský* nie jest odpowiednikiem polskiego *dzieciński*, lecz *dziecinny*. Używa się określenia *dětinská radost* natomiast *radość dziecinna*. Synonimem wyrazu *dziecinny* to wyraz *dziecięcy*, który używa się w połączeniach takich jak *lekarz dziecięcy*, *choroba dziecięca* (Lotko 1992: 22-23).

VIII. Zdradliwość i odrębna kombinatoryka słów

Zdradliwość słów może wpływać także z kombinatoryki słów, czyli połączenia wyrazów. W obu porównywanych językach mamy odmienne łączenie wyrazów w całości terminologiczne lub nieterminologiczne. Bardzo ważna jest wiedza dotycząca związków semantyczno-syntagmatycznych, które zachodzą między danymi leksemami. Dla porównania wymienię kilka przykładów: czeskim odpowiednikiem polskiego połączenia *laboratorium ciepłe* jest *aktivní laboratoř*, kolejnie *stal zbrojeniowa* – *betonářská ocel*, *szlifowanie wykańczające* – *jemné broušení*, *lakier piecowy* –

vypalovací lak itp. Nieterminologiczne połączenia wyrazów to: *wygłosić przemówienie – pronést proslov, postawić pytanie – položit otázku, zła jakość – špatná kvalita* (Lotko 1992: 24-25). Niektóre wyrazy mają odrębną kombinatorykę, chociaż są znaczeniowo jednakowe. Różnicę można zauważyć np. w wyrazie *kostium – kostým*, który w języku polskim tworzy więcej powiązań, pol. *kostium teatralny, kostium karnawałowy* to czes. *divadlení, karneválový kostým*, ale *kostium gimnastyczny, narciarski, kąpielowy* to czes. *gymnastický, lyžařský, koupací úbor*. Inną sytuację przedstawia wyraz pol. *deska* - czes. *deska*. W języku czeskim *deska* może być z różnych materiałów, nie tylko z drewna. W ten sposób powstały różne kombinatoryki, oprócz jednakowych znaczeń: pol. *deska dębowa* – czes. *dubová deska*, w języku czeskim istnieją związki jak *palubní deska, mramorová deska, gramofonová deska* (Lotko 2009: 161).

M. Pančiková w swojej publikacji skupia się m.in. na wyrazie *oprava*, który w języku czeskim oznacza *czynność* lub *remont*, np. *oprava auta, oprava hodinek*, w odróżnieniu od języka polskiego, gdzie *oprawa* oznacza *ramę, obramowanie*, np. *oprawa okularów, oprawa książki* (Pančiková 2016: 184). Zdaniem M. Pančikové język polski wytwarza więcej konstrukcji złożonych. Przykładowo po polsku powiemy *material wybuchowy*, zaś w języku czeskim *výbušnina* (Pančiková 2008: 18). Przedstawię jeszcze parę przykładów polsko-słowackich, które w języku czeskim mają identyczne znaczenie jak w słowackim: *mapa samochodowa – automapa; wypadek samochodowy – autonehoda; kierownik pociągu – vlakvedúci; szyk wyrazów – slovosled; bilet wstępu – vstupenka; kolejka linowa – lanovka* (Pančiková 2010:453). Nawet, gdy wyrazy mają jednakowe znaczenie ich kombinatoryka może się różnić. Można to zauważyć u wyrazu *kolega*, który w języku polskim łączy się z przysłówkami *kolega szkolny, kolega biurowy, kolega uniwersytecki*, natomiast w języku czeskim zaś *kolega z práce, kolega ze studii* (Jodasová 2002: 86).

IX. Zdradliwe słowa w tekstach literackich, poetyckich i w tekstach profesjonalnych

Zdradliwość można zauważyć także w tekstach literackich, gdzie głównym problemem okazuje się metaforyczne wyrażanie. Szczególnym problemem może być fakt, że pisarze, którzy tłumaczą poezję, nie zawsze znają oryginalny język i dlatego posługują się tzw. *tłumaczeniem głoskowym*, dzięki któremu nie dochodzi do zakłóceń rymu wiersza. Takie błędy w tłumaczeniu poezji możemy zauważyć np. u W. Bunikiewicza, który w swoim przekładzie wiersza zamienił czeskie słowo *kolem* w języku polskim jako *kolem* zamiast *wokół*, i słowo *vlast* jako *właść* zamiast *ojczyzna*, itp. (Lotko 1992: 28-29).

X. Zdradliwe słowa pod względem oficjalności i potoczności

Do wyrazów zdradliwych należą również wyrazy oficjalne, które dzielą się na język pisany (knižní) i mówiony (hovorový). Do wyrazów nieoficjalnych należy głównie język potoczny, regionalizmy i dialekty⁵. Czasami się wydarzy, że pewne wyrazy mogą mieć w jednym języku charakter oficjalny a w drugim należeć do języka nieoficjalnego, przykładem są pary wyrazów: pol. *gaz*, *szminka* używane w języku oficjalnym, natomiast czeskie wyrazy *gáz*, *šminka* dotyczą języka nieoficjalnego. Nawet jeden z leksemów wyrazów zdradliwych może należeć do gwary, np. w języku czeskim *spolehlivý* – pol. *spolegliwy* (gwar.) – oficjalna nazwa to *godny zaufania* (Lotko 1992: 31).

Nazwy nieoficjalne obecne są także u nazw członków rodziny, na przykład w języku czeskim wyraz *bratr* to nieoficjalnie *brácha*, *bráška*, także wyraz *rodiče* to *naši* (Tarajło-Lipowska 2000: 83).

Zdradliwość możemy zauważyć także u polskich wyrazów, które są używane tylko w niektórych regionach. Na przykład czeski wyraz *borůvka*, w Warszawie i Poznaniu to *czarna jagoda*, natomiast w Krakowie to *borówka*. Również czeski wyraz *ostružina* w Warszawie to *jeżynna*, lecz w Krakowie to *ostrężyna* (Lotko 1997: 126-127).

⁵ Na podstawie stron internetowych <http://wymownia.pl/tlumaczenia-polsko-czeskie-i-czesko-polskie-dlaczego-to-takie-ciekawe/>, dostępne dnia 17.03.2018.

3. Słownik wyrazów zdradliwych

Polsko-czeski słownik wyrazów zdradliwych ułożyłam w następujący sposób.

Po pierwsze słownik leksykalny posiada najczęściej stosowane i najbardziej znane przykłady zdradliwych wyrazów. Poszczególne hasła wybrałam na podstawie własnego wyboru. Jednostki leksykalne czerpałam z publikacji książkowych, jak również z Internetu. Słownik językowy zebrałam na podstawie 16 pozycji. Z publikacji książkowych to: *Czesko-polska pozorna ekwiwalencja językowa. Materiały pomocnicze dla studentów, polskich bohemistów i czeskich polonistów* T. Orłoś (2004), *Srovnávací a bohemistické studie* E. Lotki (2009), *Czesko-polska homonimia: czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu* M. Szałki i J. Nečasa (1993), *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych* T. Orłoś (2003) *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi* E. Lotki (1986) oraz *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník* E. Lotki (1992). Strony internetowe: *CZESKI.COM Piotr Leśniewski* (Leśniewski 2005-2015), *Czeski – język naszych południowych sąsiadów* (2012), *Pułapki językowe* (Ad Astra 2013), *Język pogranicza – pułapki językowe* (Ad Astra 2013), *POLŠTINA.NET.-CZESKI.COM* (Leśniewski 2005-2015), *Česko-polský slovníček – Rady na cestu – cestování, poznávání, dobrodružství* (2006-2018), *Polsko-czeski słownik zdradliwych słów* (Adámek 2010), *Typy i przykłady regionalizmów* (Karaś 2010), *Podręczny słownik wykazów gwary poznańskiej* (2010), *Internacjonalizacja a anglicyzmy w języku czeskim i polskim* (Szczepańska 2004).

Po drugie hasła ułożyłam alfabetycznie. Dokonałam uporządkowania na podstawie klasyfikacji E. Lotki (1992), który wyróżnia: a) wyrazy zdradliwe systemowe i tekstowe, b) wyrazy zdradliwe całkowicie i częściowo, c) wyrazy zdradliwe pod względem stylistycznym, d) wyrazy zdradliwe obcego pochodzenia, e) wyrazy zdradliwe morfologicznie, f) wyrazy zdradliwe w wymowie, g) wyrazy zdradliwe pod względem słowotwórczym, h) wyrazy zdradliwe i odrębna kombinatoryka słów, i) wyrazy zdradliwe w tekstach literackich, poetyckich, j) wyrazy zdradliwe pod względem oficjalności i potoczności. Dodatkowo przytoczyłam zjawisko gramatycznej zdradliwości stworzone przez T. Orłoś (2004), która wyróżnia: a) zdradliwość w stosowanie odmienny końcówek, b) zdradliwość w stopniowaniu

przymiotników, c) zdradliwość w aspekcie czasownika, d) wyrazy zdradliwe słowotwórcze, d) zdradliwość formantów słowotwórczych.

Terminy rozdzieliłam do dwóch kolumn. W lewej kolumnie znajdują się polskie wyrazy, natomiast w prawej są ich czeskie odpowiedniki. Pod każdym terminem znajduje się polskie i czeskie znaczenie. Cyfry w nawiasach za hasłami informują, z jakiego źródła czerpałam dany wyraz. Poniżej znajduje się lista wszystkich źródeł i ich odpowiadająca cyfra.

Wszystkie pozycje oznaczone (1) zostały zaczerpnięte z LOTKO, E. 1992. *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník*. Olomouc: Votobia.

Wszystkie pozycje oznaczone (2) zostały zaczerpnięte z LOTKO, E. 2009. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Wszystkie pozycje oznaczone (3) zostały zaczerpnięte z LOTKO, E. 1986. *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava: Profil.

Wszystkie pozycje oznaczone (4) zostały zaczerpnięte z ORŁOŚ, T. 2003. *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wszystkie pozycje oznaczone (5) zostały zaczerpnięte z ORŁOŚ, T. 2004. *Czesko-polska pozorná ekwiwalencja językowa. Materiały pomocnicze dla studentów, polskich bohemistów i czeskich polonistów*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wszystkie pozycje oznaczone (6) zostały zaczerpnięte z SZALEK, M., J. NEČAS. 1993. *Czesko-polska homonimia: czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu*. Poznań: Wydawnictwo naukowe UAM.

Wszystkie pozycje oznaczone (7) zostały zaczerpnięte z CZESKI.COM Piotr Leśniewski (Leśniewski 2005-2015), http://www.czeski.com/pulapki_a.php, 16.02.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (8) zostały zaczerpnięte z POLŠTINA.NET.-CZESKI.COM (Leśniewski 2005-2015), http://www.polstina.net/zradna_slova_a.php, 16.02.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (9) zostały zaczerpnięte z *Polsko-czeski słownik zdradliwych słów* (Adámek 2010), <https://www.adamek.cz/pl/jezyki/czeski-slownik/>, 16.02.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (10) zostały zaczerpnięte z *Czeski – język naszych południowych sąsiadów* (2012), <http://www.finito.zanet.pl/czeski/index.html>, 16.02.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (11) zostały zaczerpnięte z *Česko-polský slovníček – Rady na cestu – cestování, poznávání, dobrodružství* (2006-2018), <https://www.hedvabnastezka.cz/rady/polsky/>, 16.02.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (12) zostały zaczerpnięte z *Pułapki językowe*, (Ad Astra 2013), <https://www.youtube.com/watch?v=nBRLbRQCVo8>, 06.03.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (13) zostały zaczerpnięte z *Język pogranicza – pułapki językowe*, (Ad Astra 2013), https://www.youtube.com/watch?v=sH3mQ_rNB_E, 06.03.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (14) zostały zaczerpnięte z *Dialekty i gwary polskie*, (Karaś 2010), <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=podstawy-dialektologii&l2=typy-i-przyklady-mwr>, 16.03.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (15) zostały zaczerpnięte z *Podręczny słownik gwary poznańskiej* (2010), <http://regionwielkopolska.pl/kultura-ludowa/gwara/podreczny-slownik-gwary-poznanskiej.html>, 16.03.2018.

Wszystkie pozycje oznaczone (16) zostały zaczerpnięte z *Internacjonalizacja a anglicyzmy w języku czeskim i polskim* (Szczepańska 2004), https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/8892/1/03_Ei%C5%BCbieta%20SZCZ EPA%C5%83SKA_Internacjonalizacja%20a%20anglicyzmy_96-104.pdf, 16.03.2018.

Wyrazy zdradliwe systemowe i tekstowe

PL

CZ

CZERSTWY (1)

ČERSTVÝ

OJCIEC (1)

TÁTA, TATÍNEK

zamiast otec

ZIEMIA (1)

PŮDA

zamiast země

KĘS (1)

KUS

Całkowicie zdradliwe wyrazy

PL

CZ

ANO (7)

ANO

tak więc

tak

tak tedy

ARTYSTA (6)

ARTISTA

1. *wernisaż artysty*

cyrkowiec

umělec

vystoupení artistů

AKADEMIK (8)

AKADEMIK

pot. *dom akademicki*

członek Akademii Nauk

kolej

BALIK (6)

BALÍK

dem. od bal - balik dziecięcy

paczka, pakunek

dětský ples

BAŚŃ (4)

BÁSEŇ

opowiadanie

wiersz

o treści fantastycznej

pohádka

BIEGIEM (4)

szybko

klusem, honem

BĚHEM

w ciągu, podczas

BOSKI (4)

przymiotnik od Bóg

božský

BOSKY

chodźć boso

BRATANEK (4)

syn brata

synovec

BRATANEC

kuzyn

BREW (4)

pasemko włosów nad okiem

obočí

BRVA

rzęsa

CALKIEM (7)

całkowicie, w pełni

úplně, docela

CELKEM

w sumie

CERA (4)

1. *wygląd, właściwości twarzy*

pleť

2. *zaszyte miejsce po rozdarciu*

DCERA [CERA]

córka

CHOWAĆ SIĘ (8)

ukrywać się

schovávat se

CHOVAT SE

zachowywać się

CHRYPKA (4)

zaburzenie w brzmieniu głosu

chrapot

CHŘIPKA

grypa

CHYBA (9)

1. *prawdopodobnie*

pravděpodobně, asi

2. „pod warunkiem że”

leđaže

CHYBA

1. *pomyłka, błąd*

2. *brak, wada*

3. *szkoda*

CHYTRY (4)

przebiegły

prohnaný, lstivý

CHYTRÝ

bystry, inteligentny

CZERWIEN (4)

czzerwony kolor

červená barva

ČERVEN

czervec

CZERWIENIEC (4)

przest. stara moneta polska

stary polský tolar

ČERVENEC

lipiec

DROGA (8)

ścieżka

cesta

DROGA

narkotyki

DŁUGOPIS (7)

przyrząd do pisania

z tuszowym wkładem

kuličkové péro, pot. propisovačka

DLUHOPIS

obligacja

DZIWY (6)

cuda

zázraky

DIVÝ

dziki, burzliwy

FIKAĆ (4)

wymachiwać kończynami

klátit nohama

FIKAT

pot. *ciachać, nacinać*

GAD (7)

pełzający kręgowiec - płaz

płaz

HAD

wąż

GADAĆ (6)

mówić

kecat, žvanit

HÁDAT

1. *przypuszczać, domniemać*

2. *odgadywać, wróżyć*

JAGODA (8)*borówka**borůvka***JAHODA***truskawka***JEŹ (6)***zwierzę**jezek***JEŽ***który (zaimek)***JUTRO (6)***następny dzień**zítra***JITRO***ranek***KANTOR (13)***miejsce wymiany walut**směňarna***KANTOR***nauczyciel***KAWALER (4)***mężczyzna nieżonaty**starý mládenec***KAVALÍR***džentelmen***KOŽUCH (12)***skórka, skorupka**škrálop***KOŽICH***futro*

KONIECZNIE (9)

bezwarunkowo

bezpodmínečně

KRÓLEWNA (4)

córka króla

princezna

KRYMINALISTA (4)

przestępca

zločinec

KWIECIEŃ (8)

czwarty miesiąc w roku

duben

LICZYĆ (4)

1. *obliczać*

vypočítávat

2. *rachować*

počítat

3. *spodziewać się kogoś*

počítat z někým

KONEČNĚ

w końcu, wreszcie

KRÁLOVNA

žona króla

KRIMINALISTA

kryminolog

KVĚTEN

piąty miesiąc w roku, maj

LÍČIT

1. *opisywać*

2. *szminkować*

3. *nastawiać sidła*

LICHY (4)

zły, kiepski

zlý, špatný

LICHÝ

nieparzysty, nie do pary

LEKARSTWO (4)

lek

lék

LÉKAŘSTVÍ

1. *zawód lekarski*

2. *medycyna*

LEKCJA (4)

jednostka zajęć szkolnych

trwająca zwykle 45 minut

hodina

LEKCE

1. *nauczka*

2. *wykład*

LUSTRO (9)

tafla szkła mająca

właściwość odbijania

zrcadlo

LUSTR

žyrandol

LASKA (4)

1. *pręt drewniany lub metalowy*

służący do podpierania się

hůl

2. *mały pręt, wąska laska czegoś*

proutek

3. *pot. atrakcyjna dziewczyna*

kočka

LÁSKA

miłość

MACHAĆ (4)

poruszać ręką

mávat

MECZ (8)

zawody sportowe

zápas, utkání

MIŁOŚĆ (8)

uczucie

láska

NAPAD (7)

atak

útok

NAŚLADOWAĆ (4)

wzorować się

napodobovat

NIECO (4)

1. *niedużo, trochę*

trochu

MÁCHAT

plukać

máchat prádlo

MEČ

miecz

MILOST

láska

NÁPAD

pomysł

NÁSLEDOVAT

iść za kimś

NĚCO

1. *coś*

2. *ekspr. dużo*

NIECO (4)

2. poniekąd

poněkud

NIEBO (6)

niebiosa

nebe, obloha

NEBO

lub, albo

NIEMOC (6)

ślabość

slabost

NEMOC

choroba

NIEPŁATNY (4)

bezpłatny

neplacený

NEPLATNÝ

niemający ważności

NIEPRZYTOMNY (13)

nieświadomy

v bezvědomí

NEPŘÍTOMNÝ

nieobecny

NOŻYCKI (4)

małe ręczne nożyczki do cięcia

nůžky

NOŽÍČKY

dem. od noga – małe nóżki

OBECNY (9)

1. znajdujący się gdzieś w danej chwili

přítomný

2. teraźniejszy, dzisiejszy

nynější

OBEČNÝ

powszechny, pospolity

OBYWATELSTWO (10)

przynależność państwowa

občanství

OBYVATELSTVO

ludność

ODPORNY (1)

wytrzymały

odolný

ODPORNÝ

wstrętny

OPAKOWAĆ (8)

zapakować

zabalit

OPAKOVAT

powtarzać

OSA (1)

owad

vosa

OSA

1. *oś ziemska*

2. *główny wątek*

OSOBNY (4)

odrębny, oddzielny

oddělený

OSOBNÍ

osobowy

OWOCNY (6)

zakończony sukcesem

úspěšný

OVOCNÝ

owocowy

PACHNAĆ (11)

wydzielać przyjemną woń

vonět

PÁCHNOUT

śmierdzieć

PANI (12)

kobieta

dáma

PÁNI

mężczyźni

PATRZEĆ (4)

spoglądać

dívát se, hledět

PATŘIT

należeć

PŁEĆ (6)

pleć społeczna

pohlaví

PLEŤ

cera

POKUTA (4)

pokuta

pokání

POKUTA

grzywna, mandat, kara pieniężna

POŚCIEL (10)

1. *pierzyna, kołdra*

peřina

2. *bielizna pościelowa*

povlečení

POSTEL

lůžko

POZORNY (4)

złudny

zdánlivý

POZORNÝ

1. *uwážny*

2. *troskliwy*

PRAWIE (10)

niemal

téměř

PRÁVĚ

właśnie

ROZDZIAŁ (4)

1. *podział*

rozdělení

2. *rozgraniczanie zasięgu działania*

odluka

3. *jedna z części, na który*

dzieli się dłuższy tekst

kapitola

ROZDÍL

růžnica

RZĄD (4)

1. *szereg*

řada

ŘAD

1. *regulamin*

2. *ustrój system*

2. *główny organ państwowy, władza*

vláda

3. *hist. ozdobna uprzęż końska*

ozdobny koňský postroj

3. *zakon*

4. *odznaczenie*

5. *szereg*

SIOSTRZENICA (8)

córka siostry

neterř

SESTRĚNICE

kuzynka

SKLEP (9)

budynek, w którym

sprzedaje się towary

klientom

obchod

SKLEP

piwnica

SPRAWA (11)

kwestia, rzecz do załatwienia

záležitost

ZPRÁVA

wiadomość

STATEK (13)

lódź

lod'

STATEK

gospodarstwo domowe

STAROŚĆ (10)

wiek starszy

stáří

STAROST

troska

SUKNIA (1)

sukienka

šaty

SUKNĚ

spódnica

TANI (4)

niedrogi

levný

TÁNÍ

odwilż, tajanie

TATO (4)

pieszczotliwie o ojcu

tatínek

TATO

ta - zaimek

TAJEMNICA (8)

sekret

tajemství

TÁJEMNICE

sekretarka

TECZKA (8)

1. rodzaj torby, aktówka

aktovka

2. papierowe opakowanie na dokumenty

složka

TEČKA

kropka

UPRZEJMY (4)

życzliwy

zdvořilý

UPŘÍMNÝ

szczerzy

USTAWA (11)

prawo

zákon

ÚSTAVA

konstytucja

WAŻNY (11)

istotny

důležitý

VÁŽNÝ

poważny

WIADOMY (6)

znajomy

známý

VĚDOMÝ

świadomy

WYPADEK (9)

nieszczęśliwe zdarzenie

nehoda

VÝPADEK

awaria

ZBOŻE (11)

zboże, ziarno

obilí

ZBOŽÍ

towar

ZIMNY (1)

1. *chłodny, lodowy*

studený

ZIMNÍ

zimowy

ZACHÓD (8)

strona świata

strana světa

ZÁCHOD

toaleta

ŻEGNAĆ SIĘ (8)

łączyć się

loučit se

ŽEHNAT SE

błogosławić

Częściowo zdradliwe wyrazy

PL

BADAĆ (4)

1. *badać, analizować*

bádat

2. *kontrolować, sprawdzać*

prohlížet

3. *przeprowadzać oględziny lekarskie*

vyšetřovat

4. *przesłuchiwać kogoś*

vyslýchat

BYK (4)

1. *samiec zwierząt rogowatych*

býk

2. *pot. silny, młody mężczyzna*

chlap

3. *pot. rażący błąd*

hrubá chyba

4. *pot. uderzenie głową przy pochyleniu ciała*

rána hlavou

CZ

BÁDAT

1. *badać, analizować*

2. *książ. rozważać*

BÝK

samiec zwierząt rogowatych

CENA (4)

wartość, kwota

cena

CENA

1. *wartość, kwota*

2. *nagroda*

CHOLERA (4)

1. *groźna choroba zakaźna*

nemoc

2. *przekleństwo*

nadávka

CHOLERA

groźna choroba zakaźna

CZEŚĆ (4)

1. *honor, zaszczyt*

pocta

2. *rodzaj familiarnego pozdrowienia*

pozdravení

ČEST

honor, zaszczyt

GODNY (4)

1. *zasługujący na coś*

hoden

2. *mający poczucie własnej wartości*

důstojný

HODNÝ

1. *zasługujący na coś*

2. *pot. potężny, wielki*

3. *dobry, uprzejmy*

4. *grzeczny, posłuszny*

LISTEK (4)

plaska część rośliny, dem. od list

lístek

ŁUP (5)

grabież, zdobywcz

loupež, kořist

NAKLADAĆ (4)

1. *umieścić, położyć na czymś*

nákladat

2. *rozsmarować cienko*

nanášet

3. *obciążać kogoś czymś*

ukládat

4. *włożyć coś na siebie*

oblékat

NIEBIESKI (1)

1. *niebieski kolor*

modry

2. *niebiański*

nebeský

LÍSTEK

1. *plaska część rośliny, dem. od list*

2. *kartka*

3. *plátek*

4. *bilet*

LUP

1. *grabież, zdobywcz*

2. *lupież*

NAKLÁDAT

1. *umieścić, położyć na czymś*

2. *marynować*

3. *rozporządzać, dysponować*

NEBESKÝ

1. *niebiański*

2. *expr. doskonały*

OKAZAŁY (5)

wspaniały

okázalý

OKÁZALÝ

1. *wspaniały*

2. *ostentacyjny, demonstracyjny*

PÓLNOC (4)

1. *godzina 12 w nocy*

půlnoc

2. *jedna ze stron świata*

strana světa

PŮLNOC

godzina 12 w nocy

POMÓWIĆ (4)

1. *oczerniać*

pomluvit

2. *porozmawiać o czymś*

promluvit si

POMLUVIT

oczerniać

POMARAŃCZOWY (4)

1. *z pomarańczy*

z pomeranče

2. *określenie koloru*

oranžový

POMERANČOVÝ

z pomarańczy

POŁUDNIE (4)

1. *środek dnia, godzina 12*

poledne

2. *jedna ze stron świata*

strana světa

RAK (4)

1. *nieduży jadalny skorupiak*

2. *nowotwór*

rakovina

3. *przyczepy do butów ułatwiające*

wchodzenie na trudne tereny

železa

RANNY (4)

1. *poranny*

2. *zraniony*

SENSACYJNY (4)

wywołujący sensację

POLEDNE

środek dnia, godzina 12

RAK

nieduży jadalny skorupiak

RANNÍ

poranny

SENZAČNÍ

1. *wywołujący sensację*

2. *pot. świetny, rewelacyjny*

SŁAWA (4)

chwała

UCZCIĆ (4)

1. *uszanować*

2. *uświetnić coś np. przyjęcie*

WYBORNÝ (4)

wyśmienity

WYRAZ (5)

1. *oznaka stanu emocjonalnego*

wyraz obliczeje

2. *zewnątrzny przejaw czegoś*

wyraz

wyraz wdęczności

3. *słowo*

slovo

ZABAWIĆ (4)

1. *uprzyjemnić czas*

2. *książ. spędzić u kogoś czas*

SLÁVA

1. *chwała*

2. *przepych, okazałość*

3. *uroczystość*

UCTÍT

1. *uszanować*

2. *poczęstować, ugościć*

WYBORNÝ

1. *wyśmienity*

2. *celujący*

VÝRAZ

1. *oznaka stanu emocjonalnego*

2. *zewnątrzny przejaw czegoś*

3. *językowe wyrażenie – předložkový*

ZABAVIT

1. *uprzyjemnić czas*

2. *skonfiskować*

3. *przest. zatrzymać*

ŽONA (4)

małżonka

manželka

ŽENA

1. *małżonka*

2. *kobieta*

Stylistyczny aspekt wyrazów zdradliwych

PL

ADEKWATNY (1)

ALFABET (1)

ARTYKUŁ (1)

BILET (1)

BEZCZYNNY (1)

CAŁKOWITY (5)

CHORY (2)

CZ

PŘIMĚŘENÝ

adekvátní – książ.

ABECEDA

alfabet – przestarz.

ČLÁNEK

artikul – przestarz.

LÍSTEK

bilet – przestarz.

NEČINNÝ

bezčinný – przestrz.

CELKOVÝ

celkovitý – przestarz.

NEMOCNÝ

chory – książ.

DYREKTOR (2)

ŘEDITEL

direktor – przestrz.

EKSTRA (2)

ZVLÁŠŤ

extra – kol.

GIPS (2)

SÁDRA

gips – przestrz.

JESIEŃ (5)

PODZIM

jeseň – książ.

KOCHAĆ (1)

MILOVAT

kochat – książ.

KONNY (2)

KOŇSKÝ

konný – przestarz.

MUZYKA (2)

HUDBA

muzika – kol.

OSOBLIWY (5)

ZVLÁŠTNÍ

osoblivý – przestarz.

POŁOWA (2)

POLOVICE

polova – przestarz.

UCHWAŁA (5)

USNESENÍ

úchvala – przestarz.

WIOSNA (2)

JARO

vesna – książ.

Słowa zdradliwe obcego pochodzenia

PL

CZ

AWANSOWAĆ (1)

AVANSOVAT

EGZAMIN (2)

ZKOUŠKA

GUST (2)

GUSTO

GRUNT (1)

GRUNT

HAMOWAĆ (2)

BRZDIT

KANAPA (1)

KANAPE

SZPITAL (2)

NEMOCNICE

Słowa morfologicznie zdradliwe

PL – rodzaj męski

CZ – rodzaj żeński

ADRES (5)

ADRESA

AUTORYTET (1)

AUTORITA

BANK (1)

BANKA

ETAP (5)

ETAPA

FAKULTET (5)

FAKULTA

HELIKOPTER (5)

HELIKOPTÉRA

KLAWISZ (1)

KLÁVESA

UNIWERSYTET (1)

UNIVERZITA

PL – rodzaj żeński

CZ – rodzaj męski

ASPIRYNA (5)

ASPIRIN

BENZYNA (1)

BENZÍN

CYTRYNA (5)

CITRON

KOFEINA (1)

KOFEIN

WITAMINA (1)

VITAMÍN

PL – rodzaj nijaki

ABECADŁO (5)

LABORATORIUM (1)

OBUWIE (5)

CZ – rodzaj żeński

ABECEDA

LABORATOŘ

OBUV

PL – rodzaj nijaki

BIAŁKO (5)

SEMINARIUM (5)

CZ – rodzaj męski

BÍLEK

SEMINÁŘ

PL – rodzaj męski

ALBUM (5)

BRZUCH (5)

OWOC (1)

TEMAT (1)

CZ – rodzaj nijaki

ALBUM

BŘICHO

OVOCE

TÉMA

PL – rodzaj żeński

ASTMA (1)

EWANGELIA (1)

TRAUMA (5)

CZ – rodzaj nijaki

ASTMA

EVANGELIUM

TRAUMA

Odmienne końcówki

Dopełniacz liczby pojedynczej

PL

ananas-**a** (5)

badminton-**a** (5)

chodnik-**a** (5)

czwartk-**a** (5)

eukaliptus-**a** (5)

gol-**a** (5)

kantor-**a/u** (5)

kościół-**a** (5)

melon-**a** (5)

radiator-**a** (5)

Rzym-**u** (5)

włos-**a** (5)

CZ

ananas-**u**

badminton-**u**

chodnik-**u**

čtvrk-**a**

eukalypt-**u**

gól-**u**

kantor-**a**

kostel-**a**

melon-**u**

radiátor-**u**

Řím-**a**

vlas-**u**

Celownik liczby pojedynczej

PL

bambus-**owi** (5)

byk-**owi** (5)

chodnik-**owi** (5)

CZ

bambus-**u**

byk-**u/ovi**

chodnik-**u**

dar- owi (5)	dar- u
kwiat- owi (5)	květ- u
laborant- owi (5)	laborant- u/ovi
obraz- owi (5)	obraz- u
ojciec- u (5)	otec-otc- i/ovi
prawnuk- owi (5)	prawnuk- u/ovi
rozum- owi (5)	rozum- u
żebrak- owi (5)	žebrák- u

Mianownik liczby mnogiej

PL

anioł- owie/-y (5)
chemic- y (5)
ginekolog- owie/(-dz)-y (5)
gospodarz- e (5)
hotel- e (5)
pan- owie (5)
pisarz- e (5)
szympan- y (5)
tłumacz- e (5)

CZ

anděl- é/ové
chemi(c)- i/ové
ginekolog- ové
hospodař- i
hotel- y
pán- i/ové
písař- i
šimpanz- i
tlumočnic- i

Stopniowanie przymiotników

PL

częsty – najczęstszy (5)

bogaty – najbogatszy najbardziej bogaty (5)

miły – najmiłszy (5)

płaski – najbardziej płaski (5)

siwy – najbardziej siwy (5)

wesoły – najweselszy (5)

zdrowy – najzdrowszy (5)

zdradliwy – najzdradliwszy/ (5)

najbardziej zdradliwy

zrozumiały – najzrozumialszy (5)

CZ

častý – nejčastější

bohatý – nejbohatší

milý – nejmilejší

plochý – nejplošší

sivý – nejsivější

veselý – nejveselejší

zdravý – nejzdravější

zrádný – nejzrádnější

srozumělý – nejsrozumělejší

Aspekt czasowników

PL

akceptować, zaakceptować (5)

cytować, zacytować (5)

identyfikować, zidentyfikować (5)

nowelizować, znowelizować (5)

prezentować, zaprezentować (5)

CZ

akceptovat

citovat

identifikovat

novelizovat

prezentovat

Zdradliwość w wymowie

PL

CZ

ASORTYMENT (1)

SORTIMENT

BAKCYL (1)

BACIL

BALLADA (1)

BALLADA

BIKINI (5)

BIKINY

BRYNDZA (1)

BRANZA

CZEK (5)

ŠEK

DESER (5)

DEZERT

EPOKA (1)

EPOCHA

FONTANNA (5)

FONTÁNA

GWARANCJA (1)

GARANACE

KARMEL (5)

KARAMEL

KARNAWAŁ (1)

KARNEVAL

KASETA (5)

KAZETA

ORGANY (1)

VARHANY

WEEKEND [hikend] (5)

VÍKEND

WC [wuce] (5)

WC [vece]

WHISKY [łiski] (5)

WHISKY [visky]

Zdradliwe wyrazy słowotwórczo

PL

CZ

szkolny (1)

školní – np. *školní budova, školní rok*

školský – np. *školská reforma, školský zákon*

macierzyński – *miłość macierzyńska* (1)

mateřský – np. *mateřský jazyk*

macierzysty – *port macierzysty*

pański – *pańskie zwyczaje, pański list* (1)

panský – *panský krejčí, pánské prádlo*

męski – *krawiec męski, bielizna męska*

serdeczny – *serdeczne pozdrowienia* (1)

srdeční – *srdeční nemoc, srdečný pozdrav*

sercowy – *sercowa choroba*

Zdradliwość i odrębna kombinatoryka słów

PL

FAN (16)

- *muzyki*
- *jedzenia*

KOLEGA (1)

- *szkolny*
- *biurowy*
- *uniwersytecki*

KOSTIUM (1)

- *teatralny*
- *karnawałowy*
- *gimnastyczny*
- *kąpielowy*

SPIS (1)

- *wykaz konta*
- *lista towarowa*
- *rejestr dzieł*
- *zestaw elementów*
- *książka telefoniczna*

CZ

FANOUŠEK

- *sportovní*
- *filmový*

KOLEGA

- *z práce*
- *ze studií*

KOSTÝM

- *divadelní*

SEZNAM

- *seznam účtů*
- *seznam zboží*
- *seznam děl*
- *seznam součástí*
- *telefonní seznam*

PL

miejsce pracy (3)
kolej linowa (3)
klatka schodowa (3)

CZ

pracoviště
lanovka
schodiště

Zdradliwe słowa w tekstach literackich, poetyckich i w tekstach profesjonalnych

PL

DZIWY (1)

BIEDNY (1)

POWIETRZE (2)

CZ

KOLEM (1)

VLAST (2)

CZ

DIVY (zázraky)

BÍDNÝ (chudý)

POVĚTRÍ (vzduch)

PL

KOLEM (wokół)

WŁAŚĆ (ojczyzna)

Zdradliwe słowa pod względem oficjalności i potoczności

PL

APEL (2)

AWANSOWAĆ (2)

CZ

APEL – slang

AVANSOVAT – kol.

GAZ (2)

GÁZ – slang

MUZYKA (2)

MUZIKA – kol.

SZMINKA (2)

ŠMINKA – kol.

WYKOPKI (2)

VYKOPKY – gwar.

PL

CZ

NA POLU – Kraków (14)

VENKU

NA DWORZE – Poznań

SZNYCEL – Kraków (14)

ŘÍZEK

KOTLET MIELONY – Poznań

GARNITUR – Kraków (15)

OBLEK

ANCUG – Poznań

POCIĄG – Kraków (15)

VLAK

CUG – Poznań

4. Podsumowanie leksykalne

Słownik językowy zebrałam na podstawie 16 pozycji. Z pozycji książkowych to: *Czesko-polska pozorna ekwiwalencja językowa. Materiały pomocnicze dla studentów, polskich bohemistów i czeskich polonistów* T. Orłós (2004), *Srovnávací a bohemistické studie* E. Lotki (2009), *Czesko-polska homonimia: czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu* M. Szałki i J. Nečasa (1993), *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych* T. Orłós (2003), *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi* E. Lotki (1986) oraz *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník* E. Lotki (1992). Strony internetowe: *CZESKI.COM* Piotr Leśniewski (Leśniewski 2005-2015), *Czeski – język naszych południowych sąsiadów* (2012), *Pułapki językowe* (Ad Astra 2013), *Język pogranicza – pułapki językowe* (Ad Astra 2013), *POLŠTINA.NET.-CZESKI.COM* (Leśniewski 2005-2015), *Česko-polský slovníček – Rady na cestu – cestování, poznávání, dobrodružství* (2006-2018), *Polsko-czeski słownik zdradliwych słów* (Adámek 2010), *Typy i przykłady regionalizmów* (Karaś 2010), *Podręczny słownik wykazów gwary poznańskiej* (2010), *Internacjonalizacja a anglicyzmy w języku czeskim i polskim* (Szczepańska 2004).

Słownik składa się z najczęściej używanych i najpopularniejszych polsko-czeskich pułapek językowych. Na takich wyrazach może nałapać się nie jeden tłumacz, ale też użytkownik języka. Stwierdziłam, że zdradliwość dotyczy nie tylko znaczenia, ale również gramatyki. Przykładowo: w aspekcie czasownika używamy w języku polskim wyrazów *akceptować* oraz *zaakceptować*, natomiast w języku czeskim używa się tylko *akceptovat*. Następnie wyrazy są zdradliwe wobec siebie względem rodzaju, możemy to zobaczyć przykładowo w wyrazach *adres*, *autorytet*, *etap*, *bank*, *uniwersytet*. W języku polskim wyrazy te są rodzaju męskiego, natomiast w języku czeskim przypisuje im się rodzaj żeński. W zdradliwości dotyczącej stylistyki chodzi przykładowo o wyraz *bilet*, gdzie w języku czeskim ma charakter przestarzały, poprawnie używa się wyrazu *lístek*, podobna sytuacja dotyczy wyrazu *osobliwy*, którego odpowiednikiem w języku czeskim jest *zvláštní*. W badanych językach homonimia międzyjęzykowa widoczna jest w kolejnych aspektach: w wymowie, słotwórstwie, odrębnej kombinatoryki słów, oficjalności i potoczności, dobraniu odmiennych końcówek w dopełniaczu, celowniku liczby pojedynczej i mianowniku liczby mnogiej oraz stopniowaniu przymiotników.

W oparciu o słownik zaobserwowałam, że najczęściej pojawiło się wyrazów całkowicie zdradliwych. Zarejestrowałam aż 86 leksemów. Przykładowo *bratanek* w języku polskim oznacza *syn brata*, natomiast w języku czeskim to *kuzyn*, także wyraz *kawaler* w języku polskim to *nieżonaty mężczyzna*, zaś w czeskim to *džentelmen* oraz wyraz *owocny* w języku polskim oznacza *zakończony sukcesem*, jednak w czeskim ma znaczenie *owocowy*. Takich przykładów jest sporo: *chyba – chyba; droga – droga; kryminalista – kriminalista; łaska – laska; miłość – milost; nieco – něco; pokuta – pokuta; pozorny – pozorný; tani – tání; ważny – vážný*.

Łącznie materiał posiada 247 wyrazów hasłowych w języku polskim oraz ich odpowiedników w języku czeskim. Słownik leksykalny zawiera najczęściej rzeczowników, aż 173, z kolei 44 przymiotniki, 23 czasowniki, 5 przysłówków. Najmniej pojawia się partykuł oraz przyimków, bo tylko jeden z każdego.

Ogólnie można powiedzieć, że wyrazy zdradliwe sprawiają kłopoty niejednemu Polakowi lub Czechom. Należy uważać na poprawne zrozumienie i dobranie słów, by nie natrafić na śmieszne czy niezręczne sytuacje. Stworzony słownik językowy potwierdza fakt, iż badane przeze mnie języki zachodniosłowiańskie są do siebie podobne pod względem leksyki.

Zakończenie

Celem niniejszej pracy było przedstawienie i zanalizowanie wyrazów zdradliwych w języku polskim i czeskim. Język polski i czeski są względem siebie bardzo powiązane i mogą sprawiać problemy użytkownikom języka w codziennych sytuacjach. Pracę podzieliłam na dwie części: teoretyczną i praktyczną.

W części teoretycznej pracy wprowadziłam czytelnika w problematykę wyrazów zdradliwych. Na samym wstępie zwróciłam uwagę na pochodzenie języków i rodziny wyrazów, gdzie m.in. przedstawiłam drzewo genealogiczne grupy języków słowiańskich. Następnie zdefiniowałam pojęcie wyrazów zdradliwych. Znaczną część zajmuje klasyfikacja wyrazów zdradliwych, która dzieli wyrazy na wyrazy zdradliwe systemowe i tekstowe, całkowicie i częściowo zdradliwe, zdradliwe pod względem stylistycznym, gramatycznym, słowotwórczym, oficjalności i potoczności, zdradliwość w wymowie, odmienna kombinatoryka słów, zdradliwość w tekstach literackich, poetyckich, profesjonalnych i zdradliwość słów obcego pochodzenia.

Drugą część mojej pracy licencjackiej tworzy część praktyczna, w której umieściłam alfabetyczny słownik pułapek językowych. Badane leksemy podzieliłam według klasyfikacji proponowanej w części teoretycznej. W sumie zebrałam 247 leksemów w języku polskim i ich odpowiedniki w języku czeskim. W materiale językowym najczęściej pojawiają się wyrazy całkowicie zdradliwe. Wśród nich należą wyrazy takie jak: *chyba – chyba; droga – droga; kryminalista – kriminalista; laska – laska; miłość – milost; nieco – něco; pokuta – pokuta; pozorny – pozorný; tani – tání; ważny – vážný*.

Analiza słownika językowego potwierdziła fakt, że polszczyzna jest bardzo podobna do języka czeskiego. Jednakże w obu językach istnieją wyrazy, które brzmią podobnie, lecz mają zupełnie różne znaczenie. Istotne jest, żeby znać znaczenie owych słów, by móc używać ich w odpowiednim kontekście czy sytuacji. Kwestia zdradliwości wyrazów jest nadal aktualna i sprawia duże problemy wielu tłumaczom czy użytkownikom różnych języków.

Resumé

Cílem této bakalářské práce je popis a analýza zrádných slov v polském a českém jazyce. Prezentovaná bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část se věnuje původu polského a českého jazyka, jazykovým rodinám, rodokmenem slovanských jazyků. Práce dále obsahuje definici zrádných slov. Podstatnou část teoretické části tvoří klasifikace zrádných slov, která dělí slova na zrádná slova systémová a textová, částečně a celkově zrádná, stylově zrádná slova, zrádná slova cizího původu, mluvnicky zrádná slova, výslovnostně zrádná slova, slovotvorně zrádná slova, zrádnost a kombinatorika slov, zrádná slova v básnických a odborných textech, zrádná slova z hlediska spisovnosti – nespisovnosti.

V praktické části práce se nachází slovník zrádných slov. Jazykový materiál byl získán na základě knižních publikací, jazykových slovníků a internetu. Slovník obsahuje celkem 247 hesel v polštině a jejich české ekvivalenty. Nejčastější skupinou zrádných slov tvoří slova celkově zrádná. Do této skupiny patří např. *chyba – chyba; droga – droga; kryminalista – kriminalista; laska – laska; miłość – milost; nieco – něco; pokuta – pokuta; pozorny – pozorný; tani – tání; ważny – vážný*.

Slovník potvrdil skutečnost, že čeština a polština jsou poměrně podobné jazyky. Avšak v obou jazycích existují slova, která jsou formálně shodná nebo podobná, ale významově jsou odlišná. Důležitou podmínkou pro používání těchto slov v daném jazyce je znalost jejich významu. Problematika zrádných slov je stále aktuální a dělá problém mnoha překladatelům a uživatelům různých jazyků.

Bibliografia

1. AUSTIN, P. K. 2009. *1000 języków*. Olszanica: Wydawnictwo Bosz.
2. BARTNICKA, B., B. SATKIEWICZ. 2007. *Gramatyka języka polskiego. Podręcznik dla cudzoziemców*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
3. BEDNARCZUK, L. 1988. *Języki indoeuropejskie*. Warszawa: PWN.
4. GROSBART, Z. 1982. „Problem mylących podobieństw międzyjęzykowych. Próba definicji i poszukiwania terminologiczne”. *Acta universitatis londziensis folia litteraria* 9. 197-208.
5. HLADKÝ, J. 1996. *Zrádná slova a angličtině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
6. JADACKA, H. 2006. *Kultura języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
7. JODASOVÁ, H. 2002. *Zrádná slova v česko-polské pedagogické terminologii*. [W]: *České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti*, red. Lotko, E. Olomouc: Univerzita Palackého.
8. KALETA, R. 2013. „Rodzaje homonimii międzyjęzykowej (Przegląd stanowisk)”. *Respectus Philologicus* 23. 141-150.
9. KARPOWICZ, T. 1999. *Gramatyka języka polskiego: zarys*. Warszawa: MUZA SA.
10. KLEMENSIEWICZ, Z. 1961. *Historia języka polskiego. Część I, Doba staropolska (od czasów najdawniejszych do początków XVI wieku)*. Warszawa: PWN.

11. LIPCZUK, R. 1992. „Internacjonalizmy a „falszywi przyjaciele tłumacza”. *Język a kultura 7. Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*. Wrocław: Wiedza o Kulturze. 135-144.
12. LOTKO, E. 1986. *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava: Profil.
13. LOTKO, E. 1992. *Zrádná slova v polštině a češtině: lexikologický pohled a slovník*. Olomouc: Votobia.
14. LOTKO, E. 1997. *Synchronní konfrontace češtiny a polštiny: soubor statí*. Olomouc: Univerzita Palackého.
15. LOTKO, E. 2009. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého.
16. MAĆKIEWICZ, J., E. Łuczyński. 2000. *Językoznawstwo ogólne. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
17. MAJEWICZ, A. 1989. *Języki świata i ich klasyfikowanie*. Warszawa: PWN.
18. MILEWSKI, T. 2004. *Językoznawstwo*. Warszawa: PWN.
19. ORŁOŚ, T. 2003. *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
20. ORŁOŚ, T. 2004. *Czesko-polska pozorna ekwiwalencja językowa. Materiały pomocnicze dla studentów, polskich bohemistów i czeskich polonistów*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
21. ORŁOŚ, T. 2009. „Czesko-polskie złudne ekwiwalenty słowotwórcze”. *Bohemistyka 4*. 241-249. Instytut Filologii Słowiańskiej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

22. PANČÍKOVÁ, M. 1986. *Polsko-slovenská lexikálna interferencia*. [W]: *Sborník referátů a sdělení z III. celostátní polonistické konference*. Ostrava: Pedagogická fakulta.
23. PANČÍKOVÁ, M. 1993. „Zrádná slova v polštině a slovenštině”. *Lexikologia polského jazyka*. Bratislava: Univerzita Komenského.
24. PANČÍKOVÁ, M. 1996. „Interferencia - důležitý problém vo výučbe slovanských jazykov”. *Prace konfrontatywne. Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 7/8/*. 129-136.
25. PANČÍKOVÁ, M. 2003. *Zrádné slova v blízkých jazycích*. [W]: *České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti*, red. Lotko, E. Olomouc: Univerzita Palackého.
26. PANČÍKOVÁ, M. 2010. „Tłumaczenie tekstów specjalistycznych”. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 17*. 449-455.
27. PANČÍKOVÁ, M. 2016. „Nauczanie terminologii polsko-słowackiej i polsko-czeskiej”. *Nauczanie języka polskiego w krajach słowiańskich. Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 23*. 182-189.
28. RADINA, O. 1996. *Zrádná slova v francouzštině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
29. SŁOŃSKI, S. 1953. *Historia języka polskiego w zarysie*. Warszawa: PWN.
30. SZAFRANIEC, K. 2011. „Internacjonalizmy i inne zapożyczenia w nauczaniu języka polskiego jako obcego”. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 18*. 229-234.

31. SZALEK, M., J. Nečas. 1993. *Czesko-polska homonimia: czesko-polski słownik wyrazów o identycznym lub podobnym brzmieniu oraz wyrazów o identycznym lub podobnym zapisie, lecz o odmiennym znaczeniu*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
32. TARARŁO-LIPOWSKA, Z. 2000. *Kapoań Naopak. O czeskim dla Polaków, być może mało zaawansowanych, ale mocno zainteresowanych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
33. WALCZAK, B. 1995. *Zarys dziejów języka polskiego*. Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW.
34. WILKOŃ, A. 2000. *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Źródła internetowe

1. Ad Astra. *Język pogranicza – pułapki językowe*. [online]. 2013 [dostęp: 06.03.2018]. Dostępne w Internecie: https://www.youtube.com/watch?v=sH3mQ_rNB_E.
2. Ad Astra. *Pułapki językowe*. [online]. 2013 [dostęp: 06.03.2018]. Dostępne w Internecie: <https://www.youtube.com/watch?v=nBRLbRQCVo8>.
3. Adámek, M. *Polsko-czeski słownik zdradliwych słów [W]: adamek.cz* [online]. 2010 [dostęp: 16.02.2018]. Dostępne w Internecie: <https://www.adamek.cz/pl/jezyki/czeski-slownik/>.
4. *Česko-polský slovníček – Rady na cestu – cestování, poznávání, dobrodružství*. [W]: *hedvabnastezka.cz* [online]. 2006-2018 [dostęp: 16.02.2018]. Dostępne w Internecie: <https://www.hedvabnastezka.cz/rady/polsky/>.

5. *Czeski – język naszych południowych sąsiadów*. [W]: *finito.zanet.pl* [online]. 2012 [dostęp: 16.02.2018]. Dostępne w Internecie: <http://www.finito.zanet.pl/czeski/index.html>.
6. Friedrichová, V. *Překlady ze slovenštiny – jak na ně?* [W]: *prekladytitulky.cz* [online]. 2018 [dostęp: 16.02.2018]. Dostępne w Internecie: <http://prekladytitulky.cz/blog/2014/11/23/preklady-ze-slovenstiny-jak-na-ne/>.
7. Karaś, H. *Typy i przykłady regionalizmów*. [W]: *dialektologia.uw.edu.pl* [online]. 2010 [dostęp: 16.03.2018]. Dostępne w Internecie: <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=podstawy-dialektologii&l2=typy-i-przyklady-mwr>.
8. Leśniewski, P. *Pułapki językowe*. [W]: *Czeski.com* [online]. 2005-2015 [dostęp: 16.02.2018]. Dostępne w Internecie: http://www.czeski.com/pulapki_a.php.
9. Leśniewski, P. *Zrádná slova*. [W]: *Polstina.net* [online]. 2005-2015 [dostęp: 16.02.2018]. Dostępne w Internecie: http://www.polstina.net/zradna_slova_a.php.
10. *Podręczny słownik wykazów gwary poznańskiej*. [W]: *regionpolska.pl* [online]. 2010 [dostęp: 16.03.2018]. Dostępne w Internecie: <http://regionwielkopolska.pl/kultura-ludowa/gwara/podreczny-sloownik-gwary-poznanskiej.html>.
11. Szczepańska, E. *Internacjonalizacja a anglicyzmy w języku czeskim i polskim*. [W]: *repozytorium.amu.edu.pl* [online]. 2004 [dostęp: 16.03.2018]. Dostępne w Internecie: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/8892/1/03_Ei%C5%BCbieta%20SZCZEPA%C5%83SKA_Internacjonalizacja%20a%20anglicyzmy_96-104.pdf.
12. *Tłumaczenia polsko-czeskie i czesko-polskie. Dlaczego to takie ciekawe?* [W]: *wymownia.pl* [online]. 2015 [dostęp: 17.03.2018]. Dostępne w Internecie: <http://wymownia.pl/tlumaczenia-polsko-czeskie-i-czesko-polskie-dlaczego-to-takie-ciekawe/>.

13. Malina, T. *Základní podoby jazyka. Místo češtiny mezi jazyky světa*. [W]: malinovysvet.cz [online]. 2018 [dostęp: 16.3.2018.]. Dostępne w Internecie: <http://malinovysvet.cz/slova/podobyjazyk.pdf>
14. Garbarczyk, J. *Z celownikiem za pan brat!* [W]: libertas.pl [online]. 2011 [dostęp: 16.3.2018.]. Dostępne w Internecie: http://www.libertas.pl/z_celownikiem_za_pan_brat.html

Lista skrótów

ang.	angielski
czes.	czeski
D.	dopełniacz
dem.	deminium
ekspr.	ekspresywny
gwar.	gwarowy
hist.	historia
itd.	i tak dalej
itp.	i tym podobne
kol.	kolokwialny
książ.	książkowy
l. poj.	liczba pojedyncza
m.in.	między innymi
mj.	mimo jiné
neut.	neutralny
np.	na przykład
pol.	polski
pot.	potoczny
przestrz.	przestarzały
słow.	słowacki
tw.	tak zwany
w.	wiek
wg	według

Lista obrazków

Obrazek 1. Drzewo genealogiczne rodziny słowiańskiej.....s. 9

Adnotacja

Autor pracy: Monika Michejdová

Wydział: Wydział filozoficzny

Katedra: Katedra slawistyki – sekcja polonistyki

Temat pracy: Wyrazy zdradliwe w języku polskim i czeskim

Promotor: mgr Kamila Przybylska

Liczba znaków: 78 129

Liczba wykorzystanej literatury: 48

Streszczenie: Celem niniejszej pracy licencjackiej jest przybliżenie homonimii międzyjęzykowej w języku polskim i czeskim. Część teoretyczna zajmuje się pochodzeniem języków, grupami językowymi oraz klasyfikacją wyrazów zdradliwych. W części praktycznej został utworzony alfabetyczny słowniczek wyrazów zdradliwych. Słownik zawiera 247 leksemów. Pod koniec pracy znajduje się podsumowanie leksykalne.

Słowa kluczowe: wyrazy zdradliwe, homonimia międzyjęzykowa, zrádná slova, język polski, język czeski.

Annotation

Author: Monika Michejdová

Department: Department of Slavic Studies – Section of Polish Studies

Thesis title: False Friends in Polish and Czech Languages

Supervisor: mgr Kamila Przybylska

Number of characters: 78 129

Number of works cited: 48

Abstract: The aim of this bachelor thesis is to present and analyse the interlingual homonymy in Polish and Czech Languages. The theoretical part presents. history of both languages, language group and this part contain classification of false friends. The practical part includes vocabulary list with false friends. The dictionary was made of 247 idioms. The bachelor theses also contain summary of the lexical.

Keywords: false friends of translator, interlingual homonymy, false friends, Polish, Czech.